

Területi Statisztika

Közzététel: 2020. május12.

A tanulmány címe:

Átrendeződés? Kárpátaljaiak Magyarországon, magyarok Kárpátalján, a 2017-ig terjedő adatok tükrében

Szerzők:

Karácsonyi Dávid – Kincses Áron

<https://doi.org/10.15196/TS600302>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
  - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 60. évfolyam 3. számában megjelent, Karácsonyi Dávid és Kincses Áron által írt, Átrendeződés? Kárpátaljaiak Magyarországon, magyarok Kárpátalján, a 2017-ig terjedő adatok tükrében c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Átrendeződés? Kárpátaljaiak Magyarországon, magyarok Kárpátalján, a 2017-ig terjedő adatok tükrében

Realignment? Transcarpathians in Hungary, Hungarians in Transcarpathia in the light of data up to 2017

Karácsonyi, Dávid

Csillagászati és Földtudományi
Kutatóközpont Földrajztudományi

Kutatóintézet

E-mail:

karacsonyi.david@csfk.mta.hu

Kincses, Áron

Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: aron.kincses@ksh.hu

A rendszerváltás utáni népességmozgások tet-
ték egyértelművé, hogy a magyar nyelvűközösség
körében lejátszódó demográfiai folyamatok
– az 1918-ban bekövetkezett széttagoztság és a
közel 100 éves „szétfejlődés” ellenére – csak
együttesen, egységes folyamatnak tekintve is-
merhetők meg. Mindaz, ami Magyarországon
zajlik, csak része a magyar nyelvűközösség népe-
sedési folyamatainak, de nem azonos azzal.

Az Ukrajnából Magyarországra irányuló vándor-
lást, illetve az ukrainai, kárpátaljai magyarság
helyzetét egyre nagyobb figyelem övezi ha-
zánkban. A 2014-ben kirobbant kelet-ukrainai
háború is Ukrajnára irányította a figyelmet, ami
a tudomány, a politika, a sajtó és a közbeszéd
szféráira egyaránt kiterjedt.

A tanulmány fő célkitűzése az ukrán állampol-
gárokra vonatkozó részletes, települési bontású
adatok elemzésén túl annak megválaszolása,
hogy vajon a 2014 óta zajló konfliktus, vagy az
ukrainai gazdasági nehézségek általában, vagy a
magyarországi vonzó hatás játszik-e meghatá-
rozó szerepet ebben a vándorlási folyamatban.

A szerzők vizsgálatai alapján a 2001 és 2017
között a hivatalos magyar statisztikákban meg-
jelenő körülbelül 50 ezer fős kárpátaljai sokaság
nem jelent ugyanekkora vándorlási veszteséget
a kárpátaljai magyarok körében. Közülük nem
mindenki magyar, ráadásul Magyarország szá-
mára mintegy 17 ezer fős „asszimilációs” nye-
reség mellett, a két ország közötti cirkulációs
vándorlásban részt vevők száma szintén 17
ezer fő. Ők kettős lakcímmel, mindkét ország-
ban egyaránt jelen vannak. E mögött az áll,
hogy a kárpátaljai közösség rugalmasságát (és
így otthonmaradási esélyeit) javító határ menti

Kulcsszavak:

Ukrajna,
Kárpátalja,
magyarság,
vándorlás,
cirkuláció

mobilitás és informális gazdaság felerősödése mellett sokan igénybe vehetik a magasabb színvonalú magyarországi egészségügyi szolgáltatásokat és nyugdíjakat is, vagy épp a kötelező ukrán nyelvű érettségit akarják elkerülni azzal, hogy Magyarországon, egy határhoz közeli közoktatási intézményekben teszik le az érettségit. A tanulmány végkövetkeztetése szerint összességében a kárpátaljai magyarság 2001 és 2017 között ténylegesen mindössze 15 ezer fős vándorlási veszteséget szenvedhetett el.

Population movements following the regime change made it clear that the demographic processes of the Hungarian speech community – despite its fragmentation in 1918 and the nearly 100 years of 'disintegration' – can only be understood as a unified process. Everything taking place in Hungary is just a part of the demographical processes of the Hungarian speech community, but it is not identical with it. Migration from Ukraine to Hungary and the situation of Hungarians living in Ukraine and Transcarpathia are gaining more and more attention in Hungary, and the eastern Ukrainian war, which broke out in 2014, drew attention to Ukraine, extending it to the spheres of science, politics, press and public debate.

In addition to analyzing detailed settlement data of Ukrainian citizens, the main objective of our study is to determine whether the conflict that has been going on since 2014, or the economic difficulties in Ukraine in general, or the enticing influence of Hungary play a decisive role in this process.

According to our research, the close to 50 thousand multitude from Transcarpathia, showing up in official Hungarian statistics between 2001 and 2017 does not represent a similar migration loss for the Transcarpathian Hungarians. Not all of these people are Hungarians, and beside the “assimilation” profit of about 17.000 for Hungary, the number of participants in the circular migration between the two countries is also 17.000. They have

Keywords:
Ukraine,
Transcarpathia,
Hungarians,
migration,
circulation

dual addresses and are equally present in both countries. The reason behind this is, in addition to increasing cross-border mobility and informal economy, which improves the resilience of the Transcarpathian community (and thus their chances of staying in their native land), that many people may also benefit from the higher level Hungarian health care system and pensions, or they may take their high-school final examination in a close to the border public education institution in Hungary. According to our conclusion, the Transcarpathian Hungarians actually suffered a migration loss of only 15,000 people in total between 2001 and 2017.

Beküldve: 2020. január 20.

Elfogadva: 2020. február 20.

Bevezetés

A hivatalos vándorlást statisztikai adatok szerint a szomszédos országok közül az ukrainai születési hellyel rendelkezők száma növekedett Magyarországon a legnagyobb arányban 2011 és 2017 között.

A nagyszámú ukrán állampolgár megjelenése nem csak magyarországi (Borbély 2015), hanem a visegrádi négyek egészét érintő folyamat (Górny–Sleszynski 2019, Drbohlav–Jaroszewicz, 2016, Gulina–Pozniak 2018), ami egyre inkább ráirányítja a nemzetközi tudományos figyelmet is az ő vándorlásukra (Fedyuk–Kindler 2016). Sushko és szerzőtársai (2016) kiemelik, hogy Ukrajna az európai kontinens legnagyobb munkaerő-kibocsátója; 2012-ben 1,2 millió fő volt a külföldön munkát vállalók száma, az általuk idézett ukrainai felmérés szerint. A nemzetközi figyelemből azonban az Ukrajnából Magyarországra történő vándorlás rendre kimarad (vö. Fedyuk–Kindler 2016, Drbohlav–Jaroszewicz 2016), mivel ez inkább etnikai vándorlás és többnyire a kárpátaljai magyarság vesz részt benne (Çağlar 2013, Kincses 2015a, 2015b). Méretei is kisebbek a lengyelországi vagy a csehországi folyamatokhoz képest. Az ukrán állampolgárok vándorlása kapcsán a legtöbben kiemelik, hogy az javarészt nem végleges elköltözés, hanem rendszeres oda-vissza vándorlás (Drbohlav–Jaroszewicz 2016). Ezért az ukrán állampolgárok vándorlása a cirkulációs vándorlás vizsgálatának egyik fő terepévé is vált az utóbbi időben, a teljesség igénye nélkül: Çağlar 2013, Górny–Kindler 2016, Iglicka–Gmaj 2013, Toruńczyk–Ruiz 2014, Illés 2018, Okolski 2001 – „befejezetlen vándorlás”, Vianello 2011 – „felfüggesztett vándorlás”, Vianello 2013 – „dupla jelenlét”, „tranzitoló migráns”). Górny és Kindler (2016) az ukrán–lengyel cirkuláló vándorlás példáján keresztül többféle

altípust is megkülönböztetettek: „rendszeres cirkulálók”, „megszakításos cirkulálók”, „cirkuláló transzmigránsok”. A cirkuláció a többes lakóhellyel, illetve adott esetben állampolgársággal, esetleg többes identitással is együtt járhat (Illés–Kincses 2009, Hegedűs–Lados 2017, Lados–Hegedűs 2019).

Az Ukrajnából Magyarországra irányuló 2001 és 2008 közötti vándorlást több tanulmány keretében is vizsgáltuk (Karácsonyi–Kincses 2010a, 2010b, Karácsonyi 2011, Kincses 2015a, 2015b, Kincses–Bálint 2016). Ám a két ország közötti vándorlás szabályozási keretei, feltételei, ezáltal trendjei és méretei gyökeresen megváltoztak a 2010-es években (lásd: Karácsonyi 2018, Erőss et al. 2016, 2018, Tátrai et al. 2016, 2017, Kovály et al. 2017). Ezek a változások arra sarkalltak minket, hogy vizsgálatainkat kibővített fókusszal és a legfrissebb adatok felhasználásával megismételjük. Az összevethetőség érdekében kutatásainkat a korábbiakhoz hasonló módszerekkel végeztük el a 2010-es évekre, azaz 2011 és 2017 közötti vándorlási adatokra vonatkozóan, de bizonyos esetekben kibővítettük a 2010 előttiekkel is.

Tátrai és szerzőtársai (2016, 2017, 2018b), valamint Çağlar (2013) is kiemelik, hogy az Ukrajnából Magyarországra irányuló vándorlás (, illetve általában a nemzetközi vándorlás) kvantitatív kutatását megnehezíti a részletes adatok hiánya, illetve a rendelkezésre álló statisztikák nehezen értelmezhetősége (Bálint et al. 2017). Bár az adatok értelmezése valóban körütekintést igényel (lásd Következtetések), a vándorlási statisztikák rendelkezésre állnak településszinten is az ukrán–magyar viszonylatban. A dolgozatban többfajta statisztikai adatforrást használtunk fel. A téma szempontjából releváns magyar vándorlási adatbázisok (személyiadat- és lakcímnnyilvántartás, a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal¹ külföldiekre vonatkozó nyilvántartásai²; népszámlálás, mikrocenzus) 2011. és 2017. évi állományi adataival dolgoztunk.

A vándorlással szemben azonban az ukrainai, kárpátaljai magyarok lélekszámát (így az elvándorlás létszámukra gyakorolt hatását) tekintve csak becslésekre hagyatkozhatunk, mivel Ukrajnában a függetlenné válás óta csupán egyszer, 2001-ben tartottak népszámlálást. Megjegyzendő, hogy ez az adathiány világszinten egyedülálló.³ Emellett a kárpátaljai magyarokat 2010 óta övező fokozott nemzetpolitikai figyelem miatt is jelentős az igény a becslésekre. Az ukrán–magyar együttélést vizsgáló 2016. évi, 1212 fős mintán alapuló, 73 települést magában foglaló Tandem (Ferenc–Molnár 2017) és a kárpátaljai magyarok létszámát és elvándorlását becslő 2017. évi, 20 033 fős mintán alapuló, 111 kárpátaljai településre kiterjedő, az ott élő magyarság becsült létszámának 13–15%-át lefedő Summa 2017 projekt volt eddig a legnagyobb

¹ 2019. július 1-jétől rendvédelmi szervvé alakult és Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság néven működik tovább (szerk.).

² A Személyiadat- és lakcímnnyilvántartás tartalmazza a magyarok, a hontalanok, a menekültek és az oltalmazottak, míg a BMH a többi külföldi állampolgár adatát.

³ A fejlett és mára már a legtöbb fejlődő országban is tíz évenként tartanak teljes körű népszámlálásokat. Tudomásunk szerint 1–2 afrikai országon felül (például Kongói Demokratikus Köztársaság, Szomália) csak háború és polgárháború sújtotta ázsiai országok (Libanon [1932], Afganisztán [1979], Sri Lanka [1981] és Irak [1997]), illetve Üzbegisztán (1989) utolsó cenzusa volt ennél régebben, a 2019. évi állapot szerint.

volumenű és legalaposabb vállalkozás az ilyen becslések sorában (Tátrai et al. 2018a, 2018b). A visegrádi országok közül Lengyelországban készült részletes kvantitatív vizsgálat az ukrán állampolgárok megnövekedett létszáma és változó területi eloszlása kapcsán, településszinten (lásd Górný–Sleszynski 2019).

A tanulmány első felében az Ukrajnából és azon belül Kárpátaljáról Magyarországra irányuló vándorlás keretfeltételeit, változó tényezőit tekintjük át a gazdasági és politikai helyzet, illetve a bevándorlási és kisebbségpolitika változásainak tükrében. A dolgozat második felében e változások hatásait elemezzük a 2011 és 2017 közötti vándorlási trendek viszonylatában, illetve megkíséreljük bemutatni a Magyarországon élő Ukrajnában született népességet. Végül az adatokat összevetve a Summa 2017 kutatás eredményeivel nemcsak becsljük az elvándorlás mértékét a kárpátaljai magyarok körében, de a számok alapján arra is kitérünk, hogy a különféle vándorlási formákban (cirkuláció, végleges elvándorlás stb.) mekkora népességcsoport vehet részt, és ez hogyan befolyásolja a Kárpátalján⁴ élő magyarok létszámát. Ehhez a vizsgálat időhorizontját kiterjesztettük 2001-ig, a legutolsó ukrán népszámlálásig.

A vándorlás keretfeltételeinek változása

Az Ukrajnából Magyarországra irányuló vándorlás trendjeinek megértéséhez fontos áttekinteni 2010-es években megváltozó, a tágabb ukrán gazdasági, geopolitikai, illetve vándorláspolitikai viszonyokat. Elemzésünk nem csak Kárpátaljára és a magyarságra fókuszál, hanem Kárpátalját és az ott élő magyar kisebbséget próbálja elhelyezni az ukrán kontextusban. Fontos kiemelni azt a (a magyar szakirodalom által esetenként figyelmen kívül hagyott) problémát, hogy Ukrajna egésze nem értelmezhető Kárpátalja viszonyain keresztül – és ez részben fordítva is igaz –, mivel Kárpátalja egy nagyon sajátos régió az országon belül.

Gazdasági keretfeltételek

Ukrajna válsága gazdasági értelemben nem 2014-ben (vö. Erőss et al. 2016, illetve Karácsonyi et al. 2014a, 2014b) és nem is 2008-ban kezdődött (vö. Kovály et al. 2017), bár kétségtelen, hogy ezen évek markáns gazdaságiválság-időszakok kezdő dátumai. 1999-et a transzformációs válság mélypontját (Ukrajna bruttó hazai terméke [gross domestic product – GDP] ekkor kevesebb mint fele volt az 1991. évinek) követő 9 évben ugyan évi 5–10%-kal nőtt a GDP, ám ez a növekedés a posztszovjet transzformációs visszaesést nem kompenzálta a globális pénzügyi válság kirobbanásáig (2008-ig), amikor is a gazdaság újra mélyrepülésbe kezdett (Karácsonyi et al. 2014b). Bár 2010–2011-ben, illetve 2016 óta szintén nőtt a GDP, de 2019 végéig

⁴ Kárpátalján a 2001. évi népszámlálás adatai szerint 151,5 ezren vallották magukat magyarnak, a régió teljes lakossága 1,254 millió fő volt, Ukrajna lakosságának 2,6%-a élt ebben a régióban.

egyik növekedési periódus sem kompenzálta a megelőző válságok gazdasági visszaesését (1. ábra). Az ukrán gazdaság e kisebb megszakításokkal szabdalt lefelé lépcsőzése, depressziója 1989 óta tart.

A posztszocialista térség egyetlen országaként Ukrajna GDP-je még mindig nem érte el az 1991. évi szintet (*2014-ben, azaz a háború előtt sem!*), annak 66%-án állt 2016-ban (lásd bővebben Karácsonyi 2018). A teljes GDP nagyarányú visszaesése mögött azonban három tényező is áll, ami a gazdasági visszaesés mértékét árnyalja. Egyrészt a teljes GDP-vel szemben az egy főre jutó GDP visszaesése kevésbé markáns (az 1991. évinek körülbelül 86%-án állt 2014-ben). A GDP említett különbsége a jelentős mértékű népességsökkenés hatását tükrözi. Ettől a hatástól függetlenül az egy főre jutó GDP tekintetében Ukrajna nemcsak a legszegényebb szomszédunk, de immár az egész kontinens második legszegényebb országa is, Moldova után. Grúzia például, az Oroszországgal folytatott saját háborúja után 2 évvel, 2010-ben hagyta le Ukrajnát, azaz 4 évvel az orosz–ukrán konfliktus kirobbanása előtt!⁵ A számok alapján úgy tűnhet, Ukrajna nem a neoliberális transzformáció sikertörténete.

Másrészt a teljes GDP visszaesését részben az is magyarázza, hogy az ukrán gazdaság 1991 előtt túlméretezett volt a szovjet össz-szövetségi szinten jelentős nehéz- és hadiipara miatt (Mrinska 2003, 2004), amit ebben a méretben felesleges volt fenntartani a Szovjetunió széthullása és a hidegháború lezárulta után. A harmadik tényező a teljes GDP visszaesésében, hogy 1991 után az ukrán állam makroszinten is csak gyenge kontrollt tudott az országban kibontakozó, oligarchák által uralt posztszocialista gazdaság felett gyakorolni (Kuzio 2000, 2005, Bassa 2006), ami az országot jellemző permanens társadalmi-politikai válság egyik fontos oka. Ezt a harmadik tényezőt támasztja alá az is, hogy a transzformációs recesszió idején a villamosenergia-fogyasztás visszaesése jelentős mértékben elmaradt az egy főre jutó GDP visszaesésétől (1. ábra). Ez más transzformációs országokra, többek között a piaci liberalizációt követő Romániára, vagy az alternatív modellként jellemzett Belaruszra⁶ (Ioffe–Yarashevich 2011, Karácsonyi 2017) sem volt jellemző. A 2000-es években növekedésnek indult ukrán villamosenergia-fogyasztáshoz⁷ aztán korántsem társult akkora GDP-növekedés, mint máshol. A gazdasági teljesítmény jelentős hányada láthatatlan maradt az állam számára, így közvetlenül nem jelent meg a GDP-ben sem.

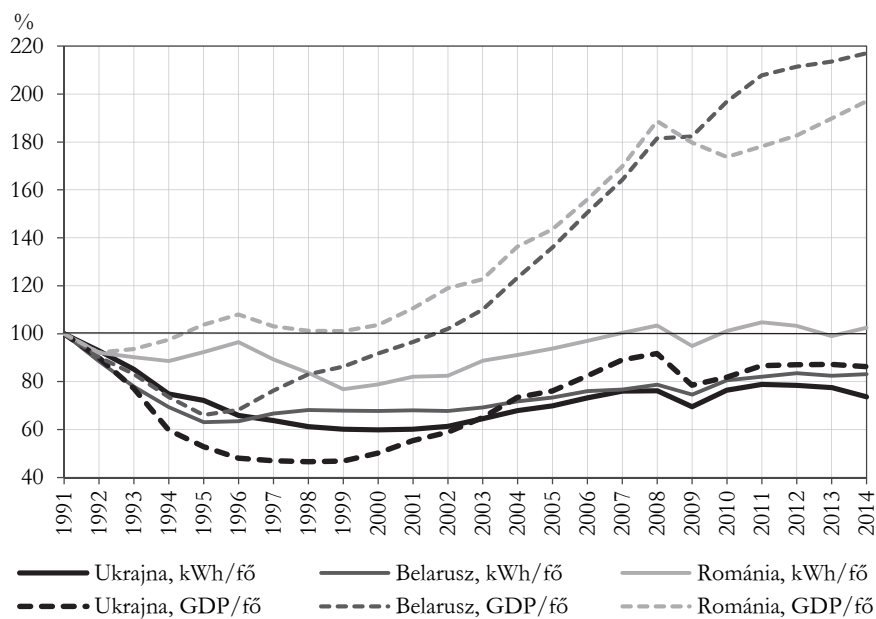
⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD?locations=UA-MD-AL-GE-AM>

⁶ Az ország neve 1991-ben Belorussziáról (Fehéroroszország, Belorusz SzSzk) Belaruszra (Fehér Rusz) változott.

⁷ Triviális, hogy bármiféle gazdasági tevékenységhez legalább a villanyt fel kell kapcsolni. Természetesen a kérdés ennél összetettebb, lásd Ozturk (2010) szakirodalmi összefoglalóját.

1. ábra

**Az egy főre jutó GDP* és villamosenergia-fogyasztás
az 1991. évi százalékában Ukrajnában, Belaruszban és Romániában**
GDP and electricity consumption per capita in Ukraine, Belarus and Romania,
based on World Bank data (1991 = 100%)

* 2010. évi konstans USD-ben.

Forrás: a Világbank adatai alapján saját számítás.

<https://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.ELEC.KH.PC?locations=UA-BY>, illetve

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD?locations=UA-BY>

Az ukrán gazdaság rossz helyzete szorosan kapcsolódik a gyenge ukrán állami-sághoz, az ebből fakadó folyamatos társadalmi válsághoz, amelyben az ország regionális sokszínűségének is jelentős szerepe van (lásd Kuzio 2010, Haran 2002, Barrington–Herron 2004, Karácsonyi 2006, 2007, 2008, 2010, Varga 2017). A teljesen más utat bejáró Belarusszal ellentétben Ukrajna nem monocentrikus ország, azaz nem csak egyetlen meghatározó politikai-gazdasági központtal rendelkezik (Karácsonyi 2019). Ezt a regionális sokszínűséget azonban az 1996-ban elfogadott ukrán alkotmány semmilyen módon nem tükrözi (Fedinec 2013a). Sőt, az ukrán állam a nemzetállami konszolidációt akadályozó tényezőként tekint a regionalizációra, illetve a regionális heterogenitást tükröző nyelvi sokszínűségre is (Fedinec 2018, Fedinec–Cserniczkó 2017). Fedinec (2015a, 2018) véleménye szerint az egyes régiók önállósodási törekvései az 1990-es évek elején időlegesen felerősödtek (különösen a Krím

esetében, de Kárpátalja sem volt kivétel)⁸, ám végül Jugoszláviával, vagy a Szovjet-unió egészével szemben, a belső feszültségek növekedése árán (akkor még) egyben maradt Ukrajna (Fedinec 2013b).

Az előbbi okokból fakadó folyamatos politikai és gazdasági válság, a növekvő társadalmi egyenlőtlenségek elégedetlenséghez, végső soron pedig jelentős mértékű népességvesztéshez vezettek. A világ országai közül Ukrajna veszített legtöbb lakost 1992 és 2013 között, *azaz még az orosz–ukrán konfliktus kitörése előtti időszakban*. Ezzel a világ nyolcadik (a nem háborús övezetbe tartozó országok között az ötödik) leggyorsabban fogyó állama volt.⁹ Ukrajna a teljes lakosságának 12,8%-át veszítette el, csak Grúzia, a Baltikum, Bosznia-Hercegovina, Örményország és Bulgária népességszáma fogyott nála gyorsabban 1992 és 2013 között¹⁰. Az 1992-ben a posztoszocialista és posztsovjet térség¹¹ teljes népességének csupán 1/6-át adó Ukrajna a térség 1992 és 2013 közötti népességvesztésének 1/3-áért volt felelős. A 6,7 millió fős ukrainai népességvesztés nagyjából a születésszámok visszaeséséből, a népességrekedés miatt növekvő halálozásból (Kulcsár–Brown 2017), illetve kisebb részben a külföldre vándorlásból tevődött össze (lásd bővebben Karácsonyi 2018). Az elvándorlás azonban nem új jelenség Ukrajna mai területén, hagyományai egészen a 19. század közepéig nyúlnak vissza. Az ország mai területének keleti régióiból – az 1990-es évek első felét leszámítva – Oroszország (Moszkva, Szibéria, a Távol-Kelet), a nyugati régióiból – az 1939 utáni időszakot leszámítva – Észak-Amerika felé vándoroltak többmillió nagyságrendben lakosai (Magocsi 1996, Subtelny 2000, Vollmer–Malynovska 2016).

Ezen vándorlás fő mozgatórugója egykor és napjainkban is a jobb megélhetés (vö. Sushko et al. 2016). Kupets (2016) vizsgálata kiemeli, hogy az ukrainai elvándorlás és a külföldi munkavállalás okai mögött sokkal inkább a magasabb bérek, a gyors pénzkereseti lehetőségek állnak, mintsem a Kovály és szerzőtársai (2017), valamint Szanyi-F. és szerzőtársai (2017) által Kárpátalja esetén a taszító tényezők között felsorolt munkanélküliség. Kupets (2016) szerint az Ukrainát elhagyók 2/3-ának volt állása a kivándorlást megelőzően, de elégedetlen volt a keresetével. Ezt támasztja alá, hogy Malinovszka (2011), Pozniak (2012) illetve Tátrai és szerzőtársai (2018b) szerint az elvándorlás súlyos munkaerőhiányhoz vezetett Ukrainában, illetve azon belül Kárpátalján.

Az ukránok növekvő nyugati munkavállalásában vélhetően a hrvnyia visegrádi négyek valutáival szembeni értékvesztésének is szerepe lehetett, ahogy azt

⁸ Megjegyezzük: kérdéses, hogy e függetlenedési törekvéseknek mekkora volt az 1990-es évek elején a valós társadalmi bázisa.

⁹ 2013 óta viszont Szíria egyel hátrébb szorította Ukrainát.

¹⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

¹¹ A volt Német Demokratikus Köztársaság (NDK) és Közép-Ázsia nélkül számolva. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=UA> Ez a világ egyetlen fogyó népességű makro-régiója Japán mellett. Az egész térségben csupán Azerbajdzsán, Macedónia, Szlovénia, Montenegró, Csehország és Szlovákia népessége nőtt 1992 és 2013 között.

Jaroszewicz (2015) kiemelte. Bár Kovály és szerzőtársai (2017) is említik a hrivnya általános leértékelődését (7. old.), azonban ennél sokkal fontosabb tényező, hogy a hrivnya és a rubel árfolyama *együtt* zuhant be egy évvel a kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanása után, 2015 elején, a szankciós politikák hatására kibontakozó orosz pénzügyi válság begyűrűzése miatt (Golubkova–Baczynska 2014, Christie 2015). A zlotyi, illetve a forint hrivnyával szembeni árfolyama a 2008. évi válság után körülbelül 40%-kal nőtt, de 2015-re a 2007. évi árfolyamhoz viszonyítva már több mint 3,5-szeres lett a valuták értéke hrivnyában. Ugyanez a különbség a cseh korona és az euró esetén több mint 4,5-szeres lett 2015-ben. Ugyanekkor a rubel hrivnyában mért értéke 2008 után csak 25, a teljes időszakban pedig csupán 75%-kal növekedett.¹² Azaz, az oroszországi munkavállalás 2008 és különösen 2014 után már egyre kevésbé volt gazdaságilag versenyképes a visegrádi országokban történő munkavállalással. Ezt tükrözi, hogy a korábban jelentős vendégmunkás-befogadó Oroszország szerepe csökkent, Lengyelországé viszont nőtt az ukrán állampolgárok foglalkoztatásában (Gulina 2018).

Politikai-geopolitikai keretfeltételek

Fedinec et al. (2016) kiemeli, hogy az ukrán politikai és társadalmi közbeszédet a függetlenné válás óta áthatották a túlzott, irreális gazdasági várakozások, illetve a gyors nyugati integráció, ezáltal a „nyugathoz” való anyagi felzárkózás vágya. Ez a megállapítás bár az egész posztszocialista régióra igaz, Ukrajnában volt a legnagyobb a szakadék a szegénység, a kilátástalanság és a túlzott elvárások között, amit a politikai populizmus is gerjesztett (Kuzio 2010, 2018). Mindez társadalmi krízishez, forradalmakhoz vezetett (2004–2005: Narancsos Forradalom, 2013–2014: Méltóság Forradalma). A 2013 utolsó hónapjaiban kibontakozó tiltakozások közvetlen kiváltó oka az EU-s társulási szerződés aláírásának elutasításából fakadó csalódottság és társadalmi frusztráció volt, amire 2014-től nyíltan ráakódott a nyugati nagyhatalmak és Oroszország között Ukrajnáért folyó geopolitikai versengés (lásd bővebben Karácsonyi et al. 2014a, Karácsonyi 2018).

Erőss et al. (2016), Kovály et al. (2017), illetve Józwiak és Piechowska (2017) érvelésével szemben véleményünk szerint a 2014-ben kirobbant ukrajnai konfliktus önmagában nem hozott újat – a keleti területeket kivéve – Ukrajna azon belső viszonyaiban, ami a kivándorlás méreteit, irányát befolyásolhatta volna. A Jaroszewicz (2018) által idézett ukrán országos felmérés¹³ szerint 2017-ben 1,3 millió ukrán állampolgár dolgozott külföldön, ami ugyan több a 2012. évinél, de 200 ezer fővel kevesebb a 2008. évinél.

¹² <https://www.ceicdata.com/en/ukraine/foreign-exchange-rate> adatai alapján számolva.

¹³ Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat jelentése a külföldi munkavállalásról (2017).

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm

A változó ukrán vándorlási irányokban nem a konfliktusnak, hanem vélhetően a rubel zlotyival szembeni leértékelődésének lehetett döntő hatása, mivel a munkavállalási célú vándorlás méreteit és irányait alapjaiban befolyásolja az így realizálható többletjövedelem. Ez a leértékelődés természetesen közvetve kötődik a kelet-ukrajnai konfliktushoz is, a szankciós politikákon keresztül, ám a rubel zlotyival szembeni értékvesztése 2008 óta tart. Továbbá a folyamatos – a szovjet és a poszt-szovjet időszakot egyaránt jellemző – válságsorozat az érintett közösségek rugalmasságát, alkalmazkodóképességét is javíthatta (vö. Williams et al. 2017), a vándorlás pedig csupán az egyik formája ezen alkalmazkodásnak, ami azonban nagymértékben függ a határok átjárhatóságától is. Kárpátja esetében például a könnyebb átjárhatóságot a 2011-től elérhető egyszerűsített honosítás jelentette.

Ukrajna egészét tekintve újdonságot 2014 után a geopolitikai feszültségek katonai konfliktussá terebélyesedése hozott, ám a közvetlen fegyveres összecsapások csak belső (Åslund 2018, Sidenko 2015, Malynovska 2016, Lendel 2016, Rushing–Bilak 2017, Sushko et al. 2016, Jaroszewicz 2015), illetve Oroszország felé irányuló (Lendel 2016, Bugriy 2017, Mukomel 2017, Sushko et al. 2016, Szanyi-F. et al. 2017) menekülthullámot indítottak el. Sushko és szerzőtársai (2016, 37. old.) kiemelik, hogy nagyon ritka az olyan esetek száma, amikor a kelet-ukrajnai konfliktuszónából költözik valaki valamelyik EU-s országba, azaz a menekültekkel folytatott interjúk nem tükröztek ilyen szándékokat. Ezzel együtt a belső menekültek idővel nemzetközi vándorokká válhatnak, ahogy erre Brunarska és szerzőtársai (2016, 117. old.) is utaltak. Bár ennek ellent mond, hogy Jaroszewicz (2015) szerint a kelet-ukrajnaiak körében kevésbé jellemzőek a vendégmunkás-hagyományok. Jaroszewicz és Piechal (2016) szerint nem kizárt, hogy a 2014 utáni növekvő lengyel–ukrán vándorlási trend valójában a már korábban megkezdődött növekedés folytatódása, mivel nincs arra empirikus bizonyíték, hogy a kelet-ukrán konfliktus növelte volna az ukránok nyugati vándorlását (Jaroszewicz 2015).

A katonai behívók miatt sem folyamodtak tömegek menekültstátusért, bár Józwiak és Piechowska (2017) kiemelik, hogy 2014-ben megugrott az illegális határ-átlépési kísérletek száma az ukrán–lengyel határon, amiben a behívóknak lehetett szerepe. Ezt azonban árnyalja, hogy a lengyelországi menedékkérők összlétszáma kevesebb mint 10 ezer fő, ráadásul 70%-uk orosz és csupán 10%-uk ukrán állampolgár (Jaroszewicz–Piechal 2016). Jaroszewicz (2015, 2018), továbbá Drbohlav és Siedlova (2016) szerint az ukrán állampolgárok sokkal inkább a cirkulációs vándorlás lehetőségét keresik, mintsem hogy menekültstátusért folyamodnának Lengyelországban vagy Csehországban.

A kiállított lengyel vízumok száma nemcsak Ukrajnában, de a konfliktusban nem érintett Belaruszban (Yelisseyeu 2018), illetve Oroszországban (Szanyi-F. et al. 2017) is dinamikusán emelkedett 2010 után. Miközben 2014 és 2017 között a Lengyelországban foglalkoztatott ukrán állampolgárok száma kilencszeresére (Jaroszewicz 2018), a belaruszoké is hatszorosára emelkedett (Yelisseyeu 2018). Azonban meg kell

jegyezni, hogy bár a belaruszok vándorlása is dinamikusan nőtt, azonban 2016-ban a belaruszok munkavállalása (23 ezer fő) szinte láthatatlan volt az ukránokéhoz képest (1 262 ezer fő). Ez a különbség nem csak abból fakad, hogy Belarusz népessége és így a potenciálisan vándorra válók száma ötöde Ukrajnáénak, hanem Belaruszban a gazdasági helyzet is kedvezőbb. Emellett az oroszországi munkavállalásnak továbbra sincs semmiféle adminisztratív korlátozása a belarusz állampolgárok számára (Sidenko 2015), ami 2014 óta nem igaz az (orosz állampolgársággal nem rendelkező) ukránokra. Ez szintén csökkenti a Lengyelországban potenciálisan megjelenő belarusz munkavállalók számát. Jaroszewicz (2018) kiemeli, hogy az ukrán statisztikai szolgálat országos felmérése alapján 2017-ben már Lengyelország és nem Oroszország volt a legnépszerűbb a külföldön munkát vállaló ukrán állampolgárok körében, ami szerinte az aktív lengyel munkaerő-toborzás következménye. Ehhez kapcsolódik az ukrán állampolgárokat Oroszországban egyre inkább érintő hátrányos megkülönböztetés (Kuzio 2016), illetve a lengyel valutának az oroszszal szembeni felértékelődése. Az előbbieket alapján – feltételezésünk szerint – 2014 után azok a nyugat-ukrajnai munkavállalók jelenhettek meg cirkulálóként tömegesen Lengyelországban, akik korábban Oroszországban vállaltak idegymunkát.

Kárpátalján is voltak közvetett hatásai a 2014-től kezdődő ukrajnai konfliktusnak. Bár Kovály és szerzőtársai (2017), valamint Rákóczi (2017) kiemelik, hogy 2015 után bővült az együttműködés a kárpátaljai ukrán politikai vezetés és Magyarország között, illetve sok tekintetben a magyar állam részben átvette az ukrán állam szerepét, például az oktatás finanszírozásában (Tátrai et al. 2016), a 2014-ben kezdődő orosz katonai agresszió hatására az ukrán nacionalizmus is erőre kapott (Karácsonyi 2018). Emiatt az ukrán állam a korábban „Kijevből szinte láthatatlan” kárpátaljai magyarságra, illetve a krími tatárokon kívül minden más kisebbségre egyre nagyobb gyanakvással kezdett tekinteni (Fedinec 2015a, 2018). Emellett Erőss és szerzőtársai (2018), valamint Kovály és szerzőtársai (2017) kiemelik, hogy a gázárak jelentős mértékű emelkedése, az elszabaduló infláció és a hrivnya leértékelődése hangsúlyosan jelentek meg nehézségként a kárpátaljai közbeszédben is.

Vándorlás- és nemzetpolitikai keretfeltételek

A visegrádi négyek ugyan 2014 óta növelték nemzetpolitikai, humanitárius és munkaerő-toborzó jelenlétüket Ukrajnában, de aktivitásuk már 2014 előtt kezdődött (Tátrai et al. 2016, 2017, Erőss et al. 2016, 2018). Az egyre bővülő adminisztratív és anyagi kedvezmények egyik első formája volt a 2001. évi státustörvény kapcsán 2002-től bevezetett magyar igazolvány (Fedinec 2015b), illetve a *karta polaka*, azaz lengyel igazolvány (2008) (Górny–Sleszynski 2019). A 2003-ban, az EU-s csatlakozás (2004) feltételeként Magyarország által bevezetett vízumkötelezettség ugyan akadályt jelentett, de a határ menti 30–50 kilométeres sáv lakói a schengeni csatlakozás (2007) után is könnyített keretek között léphettek Magyarországra (Çağlar 2013). Hasonló kedvezmény érvényes 2009 óta a lengyel határ mentén élőkre is, illetve

2012 óta az ukrán állampolgárok számára ingyenes a lengyel nemzeti vízum (Brunarska et al. 2016), 2017 nyarától pedig az ukrán állampolgárok immáron vízummentesen utazhatnak a schengeni övezet minden országába. Magyarország emellett 2011-től az egyszerűsített honosítás keretében az EU-s (magyar) állampolgárság megszerzésének lehetőségét, ezáltal az EU-ban való szabad munkavállalást is fel tudta kínálni a kárpátaljai magyarok számára.

A nyugati irányú vándorlás 2010-es évekbeli adminisztratív könnyítése párosult azzal, hogy a visegrádi országokban a 2008–2012. évi globális gazdasági válságból való kilábalás jeleként újra felgyorsult a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás bővülése, ami a 2010-es évek második felére munkaerőhiányhoz vezetett (Lennert 2017). A visegrádi országok azért is válhattak az ukrán állampolgárok kiemelt vándorlási célterületévé, mivel Hormel és Southworth (2006) vizsgálata alapján az ukrainaiak vándorlási döntéseiben sokkal fontosabb a társadalmi és kulturális kapcsolati tőke, az ebből származó előnyök szerepe (lásd még Sushko et al. 2016, Kovály–Čermáková 2016, Kovály 2018, Szanyi-F. et al. 2017), mint a külföldi munkavállalásból fakadó profitmaximalizálás. Ezért Kupets (2016) érvelése alapján az ukrainai vándorok nyugati irányban eleve a visegrádi országokat (a kárpátaljai magyarok pedig Magyarországot) részesítik előnyben a szintén viszonylag közel fekvő, de az előbbi országcsoportnál gazdagabb skandináv országok vagy Németország helyett.

Álláspontunk szerint a visegrádi országokba irányuló fokozódó vándorlás kiinduló feltétele az előbbieket alapján nem az ukrainai konfliktus 2014. évi kirobbanása volt, hanem a visegrádi országok ukrán állampolgárok számára megnyíló munkaerőpiaca és gazdaságuk munkaerőigénye, ami időben meg is előzte a konfliktust (lásd Szanyi-F. et al. 2017, 87. old.), vagy legalábbis egy időben jelentkezett annak kirobbanásával. Erre rakódott rá 2015-től a posztszovjet térség valutáinak nagymértékű és tartós leértékelődése a visegrádi országok valutáival szemben. Ez nemcsak az ukránok, de a belaruszok körében is serkentette a külföldi munkavállalást, mivel a három kelet-szláv állam (Ukrajna, Oroszország és Belarusz) együttesen szenvedte meg a kelet-ukrán háború következményeit, a szorosan összefonódó gazdaságuk miatt (Karácsonyi 2017, 2018, Farkas–Dövényi 2018). A kelet-ukrainai ellentét közvetlenül csupán időleges katalizátorként szolgált a vándorlási folyamatok felgyorsításában, ahogy arra Drbohlav és Siedlova (2016) illetve Tátrai és szerzőtársai (2017, 208. old.) elemzései is utalnak.

A 2014 utáni kivándorlási hullám a legnagyobb Kárpátalján 1989 óta, a Summa 2017 felmérés adatai alapján (Tátrai et al. 2018b, 22. old.). Ám a legnagyobb növekedés a felmérés adataiban is 2015-höz, azaz az ukrán valuta leértékelődésének évéhez kapcsolódik, bár igaz, hogy a hullám 2014-ben kezdődött. Ez a különbség 2014 és 2015 között még nagyobb mértékű a KSH flow adataiban.¹⁴ A Summa 2017 adataiban ráadásul mindezt 2011–2012-ben megelőzte egy kisebb kivándorlási csúcs is,

¹⁴ A bevándorló külföldi állampolgárok száma földrészek és országok szerint:
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn005b.html

ami egyértelműen az egyszerűsített honosításhoz köthető. Ugyan Kovály és szerzőtársai (2017) kiemelik, hogy a Kárpátalján élők körében 2014 után ugrott meg a magyar állampolgárságot felvevők száma, de nagy részük nem rendelkezik magyarországi lakóhellyel, így téves ebből bármiféle következtetést a vándorlásra levonni. Megjegyzendő, hogy a hivatalos adatok szerint a Magyarországon élő, az adott évben magyar állampolgárrá vált ukrainai kötődésűek száma a 2011. évi csúcs (2189 fő) óta folyamatosan, monoton csökkent 2017-ig (186 fő). Emellett Kárpátalján 2011 és 2014 között folytatott interjúkból, beszélgetésekből (lásd Karácsonyi 2011) inkább az szűrődött le, hogy abban az időszakban a magyar állampolgárság felvétele – a nemzeti összetartozáshoz kapcsolódó érzelmi okok mellett – gyakorlati értelemben a határ könnyebb átjárhatósága, a magyarországi szolgáltatások könnyebb elérhetősége miatt volt csupán fontos. Ezentúl a magyar állampolgárság egyfajta biztonsági tartalék lehetőségként volt fontos az ott élők számára, nem pedig a végleges elvándorlás szándéka miatt, ami azonban azóta változhatott.

Ukrajna egészét tekintve míg a 2010-es évek előtt nyugati irányban főként Németország, Olaszország, Spanyolország (Fedyuk–Kindler 2016), illetve a visegrádi négyek közül Csehország volt az ukrán állampolgárok befogadója, addig 2010 után iránybaiban és méreteiben is megváltozott ez a vándorlás. Az ukrán állampolgárok száma a 2010-es években jelentősen emelkedett a schengeni övezetben (vö. Fedyuk–Kindler 2016), azon belül is különösen Lengyelországban, ahol ukránok tömegei tudtak munkához jutni. Lengyelország mint célország szerepe már 2008 és 2012 között (azaz még a háború előtt) jelentősen növekedett, Oroszországé viszont csökkent, Csehországé, Magyarországé arányaiban stagnált (Sushko et al. 2016, Jaroszewicz 2015, 2018). Górný és Sleszynski (2019) részletesen elemezték a 2012 és 2017 közötti időszakot, amikor az ukrán foglalkoztatottak száma 243,7 ezer főről 1 824,5 ezer főre emelkedett Lengyelországban. Ez a létszám egy nagyságrenddel meghaladja a magyarországit vagy a csehországit. A Lengyelországban főként a mezőgazdaságban és háztartási alkalmazottként dolgozó ukránok aránya a külföldi foglalkoztatottak között 2012 és 2017 között 92-ről 94%-ra nőtt, 65%-uk férfi. Területi eloszlásuk csökkenő mértékben, de továbbra is rendkívül koncentrált Varsóra és környékére (Brunarska és szerzőtársai [2016] szerint 2014-ben 37%-uk élt ott), de arányaikban kiegyenlítettebb lett az eloszlásuk, mivel 2017-re szinte minden településen jelen voltak.

A mai Nyugat-Ukrajna és Csehország közötti vándorlási kapcsolatok az Osztrák–Magyar Monarchia idejére nyúlnak vissza (Leontiyeva 2016, Drbohlav–Siedlova 2016), és különösen erősek voltak a két világháború közötti időszakban, amikor Kárpátalja Csehszlovákia része volt (Kovály–Čermáková 2016). Csehország volt az első a visegrádi országok közül, amelyik a 2000-es évektől részletesen szabályozta a bevándorlást, amelyet 2005 és 2008 között, illetve 2014 után a cseh bevándorláspolitikát bátorított is (Drbohlav–Siedlova 2016). 2014-ben nemcsak a munkavállalást könnyítő munkavállalói kártyát (*zaměstnanecká karta*) vezették be, de

Csehország elismerte a kettős állampolgárság intézményét is (Leontiyeva 2016), ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a cseh állampolgárság megszerzésének 2014 óta immár nem előfeltétele a korábbi (például ukrán) állampolgárságról való hivatalos lemondás. Bár 2014 előtt Csehország volt az ukránai vándorok legnagyobb befogadója (Karácsonyi 2014), az ukrán állampolgárok száma és külföldi népességen belüli aránya 2009 óta csökkent (Drbohlav–Siedlova 2016). 1993 és 2013 között összesen 7 ezer ukrán állampolgár váltott cseh állampolgárságra, majd a kettős állampolgárság elismerése után egyedül 2014-ben újabb 2077 Csehországban tartózkodó ukrán állampolgár vette fel a cseh állampolgárságot (Leontiyeva 2016). Számuk csak alig maradt el az egyszerűsített honosítás bevezetése után, 2011-ben magyar állampolgárságot kapott, Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgároktól (2189 fő). Leontiyeva (2016) véleménye szerint a csehországi ukránok vendégmunkásokból lassan a legnagyobb csehországi nemzetiségi kisebbséggé válnak.

Az ukrán állampolgárok a legnagyobb lélekszámú külföldi csoport Szlovákiában is. Ám a másik három visegrádi országhoz képest Szlovákia kevésbé számottevő az ukrán állampolgárok vándorlásában (Benč 2016), és nem volt jelentős a 2014-es konfliktus előtt sem (Lauko et al. 2014). A Szlovákiában tartózkodási engedéllyel rendelkező ukrán állampolgárok száma 6,9 ezerről 10,7 ezer főre növekedett 2013 és 2015 között, ennek mértéke némileg nagyobb, mint a külföldiek összes számának növekedéséé (55 vs. 35%). Összehasonlításként: az ukrán állampolgárok számára kiállított schengeni tartózkodási engedélyek 86%-át (több mint félmillió főnek) Lengyelország bocsátotta ki 2015-ben, ami az egész schengeni övezetben harmadik ország állampolgárainak kiadott tartózkodási engedélyek ötödét tette ki (lásd Karácsonyi 2018).

Fedinec és Csernicskó (2017, 279. old.) utalnak arra, hogy „Ukrajna a világ egyik leggyorsabban fogyó népességű országa”, azonban fontos kiemelni, hogy Nyugat-Ukrajna helyzete demográfiaiilag eltérő az országon belül. Kárpátalján és a lengyel határhoz közeli Volhínia és Galícia egyes területeit még a 2000-es években is természetes szaporodás jellemezte (Karácsonyi 2010, 2018, Molnár–Molnár 2005, Molnár 2005). Paradox módon Kárpátalja mint kibocsátó terület, demográfiai helyzetét tekintve a legkedvezőbb adottságú megyék közé tartozik egész Ukrajnában (Karácsonyi–Kincses 2010a, 2010b). Brunarska és szerzőtársai (2016) kiemelik, hogy míg a lengyelországi ukrán állampolgárok 2/3-a származott Nyugat-Ukrajnából 2008-ban, addig a nyugat-ukrajnaiak aránya 2012-re már 90%-ra emelkedett, ami lényegében a lengyel határ menti övezetet jelentette. Kárpátalja és általában Nyugat-Ukrajna nemcsak földrajzi közelsége és történelmi kötődései okán, hanem – az Ukrajna többi részéhez képest – relatíve kedvezőbb természetes népmozgalmi mutatószámok miatt is jelentős népességkibocsátó a visegrádi országok irányába, amit az idénymunkahagyományok is segítenek. Jaroszewicz (2015), továbbá Tátrai és szerzőtársai (2018b) is hangsúlyozzák, hogy a szezonális, nagy távolságú ingázó munkavállalásnak Ukrajna nyugati felében jóval nagyobb – a szovjet időszakig visszanyúló – ha-

gyományai vannak, mint a keleti országrészben. Ennek az az oka, hogy keleten az iparvidékek (Donbasz, Harkiv, Dnyeper mente) helyben rendelkezésre álló, sokrétű, nem csak mezőgazdasági foglalkoztatási lehetőséget kínáltak. Összességében tehát a visegrádi országok munkaerő-toborzó politikája nemcsak történelmi és kulturális okokból irányul Kárpátalja felé, ahogy ezzel Kovály és szerzőtársai (2017) érvelnek, hanem azért is, mert ott van a legnagyobb arányban fiatal és munkaképes korú vidéki népesség (Karácsonyi 2018, 2019), akiket a helyi nagy távolságú, ingázó, idényszerrű munkavállalási hagyományok miatt is könnyebb mozgósítani.

Ezek tehát az ukrajnaiak nemzetközi vándorlásának tágabb keretfeltételei, amelyen belül a Kárpátaljáról Magyarországra irányuló vándorlás jellemzői sok tekintetben egyediek. Ezeket a Kárpátaljára és a magyarokra vonatkozó sajátosságokat foglaljuk össze a 2. ábrán. Eszerint az Ukrajnából Magyarországra irányuló vándorlás a 2000-es években még többé-kevésbé kiegyensúlyozott húzó és taszító tényezői 2011 után egyértelműen elmozdultak a Kárpátalján élő magyarság térbeli mobilizálása irányába. Erre a 2014-ben kirobbanó kelet-ukrajnai konfliktus (a magyarok körében pánikot okozó katonai behívókon túl – lásd Ferenc 2017) csak közvetetten hatott. Meghatározó szerepe valójában a hrivnya 2008. évi, majd 2015 év eleji forinttal szembeni tartós értékvesztésének van, ami párosult a folyamatos ukrajnai gazdasági válsággal. A 2011 utáni egyszerűsített honosítás pedig az adminisztratív akadályokat hátrította el. Összességében az orosz–ukrán konfliktus az esetek egy részében inkább morális hivatkozási alapul szolgált mind a kárpátaljai magyar nemzetpolitika, mind az ukrán állam ukránosító, nemzetépítő törekvései, mind a kárpátaljai magyarok elvándorlást, a magyar állampolgárság felvételét érintő döntéseinek, illetve az anyagi nehézségek igazolására. A Tandem 2016 felmérés eredményei is visszatükrözik ezt; míg a kárpátaljai magyarok az első helyen említették a tőlük 1500 kilométerre zajló kelet-ukrajnai konfliktust az elvándorlás okaként, addig az ukránok a jobb megélhetést emelték ki (Szanyi-F. et al. 2017). Sushko és szerzőtársai (2016) ukrajnai vizsgálatában csak a megkérdezettek harmada válaszolta azt, hogy a kelet-ukrajnai háború ténye szerepet játszott vándorlási döntésében, ezzel szemben a válaszadók mind-egyike a rossz gazdasági helyzetet emelte ki.

2. ábra

Megjegyzés: A kárpátaljai magyarság Ukrajnából Magyarországra irányuló vándorlását befolyásoló húzó (+) és taszító (–) tényezők. A 2011–2014 utáni új tényezők dőlt betűvel szerepelnek.

A vizsgált népességcsoport és néhány módszertani kérdés

A vándorlás keretfeltételeinek bemutatása után ebben a fejezetben rátérünk az Ukránból Magyarországra vándorlás adatainak elemzésére. Ehhez fontos tisztázni, hogy a Magyarországon élő nemzetközi vándorokat sokszor a Magyarországon élő külföldi (nem magyar)¹⁵ állampolgárokra leegyszerűsítve vizsgálják. A Magyarországon élő, vándorlásban érintett népességcsoport azonban ennél nagyobb létszámú, struktúrája pedig összetettebb, mivel a bevándorlók idővel megszerezhetik a magyar állampolgárságot is a honosítás keretében.¹⁶ A bevándorlás hatásainak, mértékének vizsgálata során tehát nem feledkezhetünk meg a honosítások hatásairól sem.¹⁷ A két népességcsoport, azaz a nem magyar állampolgárok és a külföldön született magyar állampolgárok (honosítottak) együttesen teszik ki a tanulmányunkban vizsgált célsokaságot, a Magyarországon élő külföldi kötődésű népességet.

A teljes külföldi kötődésű népességen belül a honosítottak száma jelentősen meghaladja a nem magyar állampolgárokét (1. táblázat). A két népességcsoportot összevetve 2011 és 2017 között a Magyarországon élő nem magyar állampolgárok száma csupán 5, azonban a Magyarországon élő honosítottak száma 33%-kal növekedett. Ez a külföldi kötődésű népességen belül a nem magyar állampolgárok arányának folyamatos csökkenését jelenti: a 2011. évi 37-ről 2017-re 29%-ra. A teljes külföldi kötődésű népességre számolt mutatók azonban egészen mások a szomszédos, illetve az azon kívüli országok esetében¹⁸, mivel a honosítottak többsége a szomszédos országokból érkezik, többségük magyar nemzetiségű. Ők azok a Magyarországra költöző (vagy ott bejelentett lakcímmel rendelkező) határon túli magyarok, akik az egyszerűsített honosítás, azaz a magyar állampolgárság megszerzésének lehetőségével éltek. Fontos megjegyezni, hogy vizsgálatunkban a külföldi kötődésűek száma a 2011. január 1-jei eszmei időpontra vonatkozik, ami az egyszerűsített honosítás hatálybalépésének dátuma is. Így, a 2011. évi adatban még nem magyar

¹⁵ A magyar jogszabályok lehetővé teszik egyes országok állampolgárságának felvételét magyar állampolgárok számára, ezért a pontosság érdekében a „külföldi” helyett a „nem magyar állampolgár” kifejezést használjuk, ami a magyar állampolgársággal nem rendelkező, Magyarországon élők csoportját jelenti. Így a külföldiek közül kizárjuk azokat a Magyarországon született, és ott lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárokat, akik életük során más országok állampolgáraivá is váltak. A kettős és a többes állampolgárság elismerésének intézménye nem összekeverendő az egyszerűsített honosítási eljárással, amit csupán 2011 óta tesznek lehetővé a magyar törvények a magukat magyarnak valló személyek számára, lakóhelyüktől függetlenül.

¹⁶ Az egyszerűsített honosítási eljárás keretében magyar állampolgárrá váló, de magyarországi lakcímmel nem rendelkezők vizsgálata nem része a tanulmánynak. Ennek bevezetésével mintegy tízszer annyi külföldön élő szerzett magyar állampolgárságot, mint ahány belföldi, számuk 2011 és 2015 között már közel 650 ezer fő volt (KSH 2017).

¹⁷ A honosítottak túlnyomó többsége külföldön született, külföldi állampolgár, és csak bevándorlás után vált magyar állampolgárrá. Az egyes országok azonban nagyon eltérőek lehetnek az onnan bevándorlás vagy az oda kivándorlás mértékének függvényében. Például Ukrajna esetében töredék részük az, aki külföldön született, de magyar állampolgárok gyermekeként, így számuk érdemben nem befolyásolja a teljes sokaságot.

¹⁸ A távolabb fekvő, jelentősebb küldő országok szülöttei, így a kínai, a vietnámi, az iráni vagy a nigériai kötődésűek között jóval magasabb a nem magyar állampolgárok aránya, sőt 2011 és 2017 között még nőtt is az arányuk, mivel a távoli országokból történő bevándorlás fokozódott (nőtt az újonnan érkezettek száma e népességcsoportokon belül, különösen a kínaiak esetében, akiknél 116%-os volt a növekedés).

állampolgárként jelenik meg az a 20 ezer Magyarországon tartózkodó külföldi (köztük 2189 ukrán) állampolgár, aki 2011. január 1. és december 31. között az egyszerűsített eljárás keretében megszerezte a magyar állampolgárságot.

1. táblázat

**A külföldön született magyar állampolgárok és a külföldi állampolgárok
főbb országok szerint**

Foreign-born Hungarian citizens and foreign nationals by main countries

Állampolgárság országa/születési hely	2011. január 1.			2017. január 1.		
	Külföldi állampolgár	külföldön születettek magyarok	külföldi kötődésű népesség összesen	külföldi állampolgár	külföldön születettek magyarok	Külföldi kötődésű népesség összesen
Románia	38 574	139 093	177 667	24 040	182 387	206 427
Németország	16 987	7 294	24 281	18 627	16 039	34 666
Szlovákia	8 246	25 195	33 441	9 519	17 376	26 895
Ausztria	3 936	2 897	6 833	4 021	7 102	11 123
Nagy-Britannia	2 602	1 184	3 786	3 081	8 578	11 659
Franciaország	2 201	1 123	3 324	2 523	2 156	4 679
Hollandia	2 058	461	2 519	2 814	1 208	4 022
EU28	85 414	183 761	269 175	76 270	248 524	324 794
Ukrajna	11 820	23 953	35 773	5 774	59 272	65 046
Szerbia	7 752	21 306	29 058	2 312	37 497	39 809
Európa egyéb	7 536	8 764	16 300	14 838	5 463	20 301
Európa összesen	112 522	237 785	350 307	99 194	350 756	449 950
Kína	8 852	939	9 791	19 111	415	19 526
Vietnám	2 358	728	3 086	3 256	825	4 081
Irán	1 523	163	1 686	2 444	248	2 692
Ázsia egyéb	9 571	2 930	12 501	15 126	5 051	20 177
Ázsia összesen	22 304	4 760	27 064	39 937	6 539	46 476
Egyesült Államok	3 022	1 924	4 946	3 198	5 294	8 492
Kanada	484	807	1 291	513	2 218	2 731
Amerika egyéb	1 237	1 054	2 291	1 686	1 637	3 323
Amerika összesen	4 743	3 785	8 528	5 397	9 149	14 546
Nigéria	1 015	105	1 120	1 475	192	1 667
Egyiptom	472	176	648	1 182	567	1 749
Afrika egyéb	1 366	909	2 275	3 328	1 639	4 967
Afrika összesen	2 853	1 190	4 043	5 985	2 398	8 383
Ausztrália és Óceánia	775	360	1 135	619	1 284	1 903
Összesen	143 197	247 870	391 067	151 132	370 126	521 258

A hivatalos adatok szerint 2011-ben 288 024 fő élt Magyarországon, akik a szomszédos országokban születtek, számuk 2017-re 352 506 főre emelkedett, közülük az önbevallás alapján 313 ezer fő volt magyar nemzetiségű. A 2011 és 2017 közötti 22%-os, 64,5 ezer fős növekedés jelentősen meghaladja a 2005 és 2011 közötti hatéves időszakét (14%, 35 ezer fő). A 2011 és 2017 között gyorsuló növekedés az egyszerűsített honosítások hatására strukturális átrendeződésekkel is járt: (34%-kal, 24 ezer fővel) csökkent a Magyarországon élő szomszédos országokból érkezett, nem magyar állampolgárok száma, ugyanakkor a szomszédos országokban született, Magyarországon élő honosítottak száma ennél nagyobb mértékben, 41%-kal (89 ezer fővel) emelkedett.

Az egyszerűsített honosítások hatása különösen jelentős a nem EU-tag Ukrajnához és Szerbiához kötődő magyarországi népesség esetén, körükben a nem magyar állampolgárok száma 50, illetve 70%-kal esett vissza 2011 és 2017 között. De a nem schengeni övezetbe tartozó Romániához kötődők esetében is közel 40%-os volt a csökkenés.

A szomszédos országokhoz kötődők közül a legnagyobb arányban (két és félszeresére, 35 ezer fővel) az Ukrajnában született, Magyarországon élő honosítottak száma nőtt 2011 és 2017 között. Ebben az időszakban minden 3. szomszédos országból érkezett, Magyarországon élő honosított Ukrajnában született. A teljes Ukrajnában született magyarországi népesség (honosítottak és nem magyar állampolgárok együttes létszáma) is majdnem megduplázódott ugyanebben az időszakban. Az Ukrajnában születettek aránya a 2011. évi 12-ről 2017-re 18,5%-ra növekedett a szomszédos országokhoz kötődő népességen belül, azaz 2017-ben csaknem minden 5. szomszédos országban született, de Magyarországon élő Ukrajnából származott. Összehasonlításként a határon túli magyar közösségnek csupán körülbelül minden 15. tagja él Ukrajnában. Az Ukrajnában született népesség tehát jelentősen felülreprezentált Magyarországon az ukrainai magyarság létszámához képest, ráadásul arányuk növekszik is.

Ahhoz, hogy könnyebben értelmezhesük az ukrainai kötődésű népesség összetételét és belső viszonyait, a vándorlásukat az ukrainai származási (születési hely vagy utolsó lakóhely) és a magyarországi céltelepüléseket (a bejelentett lakcím települése) egyaránt tartalmazó vándorlási adatmátrix segítségével vizsgáltuk. Az elemzések alapjául szolgáló adatok nem voltak közvetlenül elérhetők, külön besorolásokra volt szükség a területi hatások vizsgálatához. Az adminisztratív forrásokban az országok szerinti besorolások automatizáltak, de a külföldi települések listája számos kihívást tartogatott, ugyanis gépelési hibák, elírások, különböző nyelveken megadott városnevek nehezítették az előrehaladást. Egy-egy nagyobb várost több formában rögzítettek, illetve sok esetben olyan településrészeket adtak meg, melyek régebben voltak csak önállóak. Emellett 2011-ben az ukrainai kötődésűek 1,19%-a (419 fő), 2017-ben pedig 2,16%-a (1406 fő) olyan Magyarországon élő ukrán állampolgár volt, aki nem Ukrajnában született. Ez lehet például már Magyarország, vagy az 1991 előtt szüle-

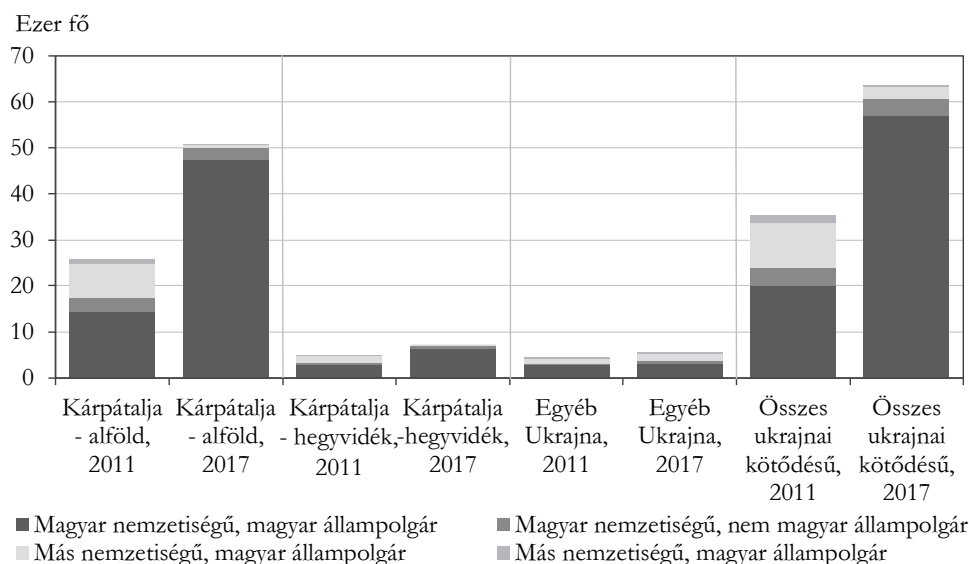
tettek körében valamelyik másik szovjet tagköztársaság. Emellett a Kárpátaljára vonatkozó települési szintű elemzés során az eredmények korlátozottan összehasonlíthatók, különösen a szórványok esetében, mivel ott egy-egy településhez csupán 1–2 fő tartozik. E probléma kiküszöbölése érdekében az adatmátrixot egyszerűsítettük. Míg a céltelepüléseket megye szinten aggregáltuk, addig az ukrainai származási településeket három fő csoportba soroltuk, ami a korábban alkalmazott besorolásunkat követi (lásd Karácsonyi–Kincses 2010a, 2010b).

A három származási csoport főként etnikai összetételében és a magyar határhoz viszonyított távolságában különbözik, illetve teljes egészében, diszjunkt módon lefeddi Ukrajna összes települését. Az első csoportba a határhoz közel eső Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári járásokat, Kárpátalja alföldi részét soroltuk. Ez a terület a magyar Alföld szerves folytatásaként a Kárpátaljai- (Felső-Tisza-) síkság, ahol a magyarság a legnagyobb létszámban és arányban van jelen Ukrajna területén (Kocsis et al. 2006). A teljes Magyarországon élő, ukrainai kötődésű népesség 72,3%-a származott innen 2011-ben, aránya 2017-re 78,1%-ra emelkedett (3–4. ábra). A második csoport Kárpátalja hegyvidéki területe, ahol a magyarság csak szórványban él (Tátrai 2017). A csoporton belül azonban a Máramarosi-medence egykori szabad királyi városaiban – Huszt, Visk, Técső, Aknaszlatina – jelentős létszámú magyar közösség él. A harmadik csoportot Ukrajna Kárpátalján kívüli területei alkotják.

3. ábra

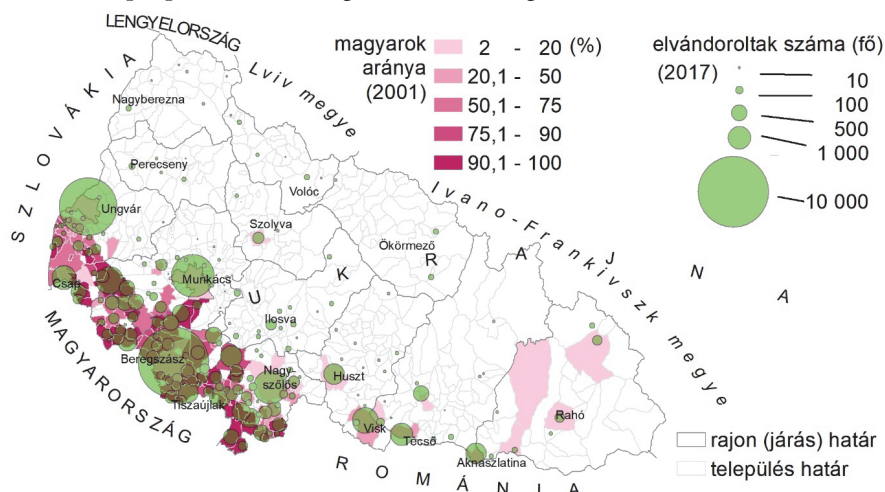
Az ukrainai kötődésű magyarországi népesség a származás helye szerint

The Ukrainian-affiliated Hungarian population by place of origin

4. ábra

**A kárpátaljai kötődésű magyarországi népesség a származás települése szerint
(2017) és a magyarok aránya a 2001. évi census szerint**
Transcarpathian-affiliated Hungarian population by place of origin (2017) and
proportion of Hungarians according to the 2001 census

Ukrajnai kötődésű népesség jellemzői Magyarországon

Nemzetiség és állampolgárság

A nemzetközi vándorlás magyar jellegzetessége, hogy a Magyarországra bevándorló népesség nagy része a szomszédos országokból érkezik, magyar nemzetiségű és anyanyelvű, esetleg többes identitású, de magyar felmenőkkel rendelkezik, mivel fennmaradtak (, illetve 1990 után felerősödtek) a Trianon előtti Magyarország belső etnikai, kulturális és vándorlási kapcsolatai (Kincses 2015a, 2015b). Bár a szomszédos országok aránya csökkent a külföldi kötődésű népességen belül 2011 és 2017 között, illetve a csökkenő tendencia 2006 óta tart, körükben az önmagukat magyarnak vallók aránya növekedett 2011 (76,4%) és 2017 (97,8%) között. A Magyarországon élő ukrajnai kötődésű népesség esetén még nagyobb mértékben nőtt az önmagukat magyarnak vallók aránya (67,6-ról 95,7%-ra, azon belül különösen Kárpátalja esetén 67,3-ról 98,7%-ra). Ez a folyamat vélhetően „statisztikai” identitásváltást¹⁹ tükröz. (Azaz, azok egy része, akik már 2011-ben is Magyarországon éltek és akkor még nem a magyar etnikumhoz tartozónak vallották magukat, 2017-re magyarként határozták meg magukat.) A magyar nemzetiségűek aránya csak az Ukrajna belső

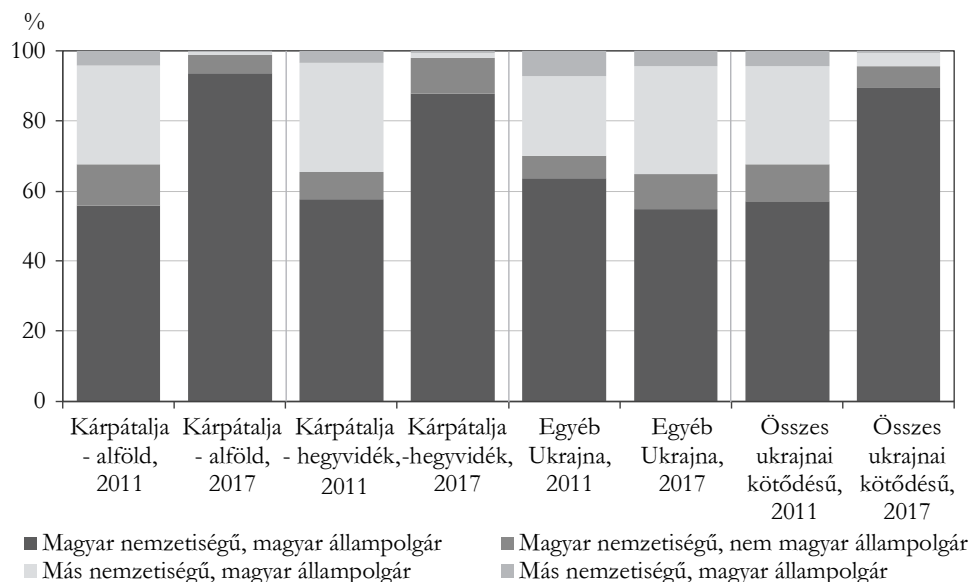
¹⁹ Az asszimiláció jóval sokrétűbb fogalom ennél, az adott esetben etnikulturális hasonulást is takar. Az adatokból azonban ezt nem ismerjük. Lásd Tátrai (2017).

területeiről érkezők esetén csökkent (70-ről 64,8%-ra), ám a magyar állampolgárok aránya körükben is nőtt (5. ábra). Az önbevalláson alapuló magyar etnikum (és állampolgárság) irányába történt arányeltolódás (vö. Kincses 2015a, 2015b, Kész 2008) közvetett módon összefügghet az egyszerűsített honosítással, ezáltal az EU-s szabad mozgás és munkavállalás lehetőségével is. Ezt mutatja, hogy a nem magyar etnikumú kárpátaljaiak létszáma a 2011. évi 10 092 főről 2017-re 738 főre esett vissza.

5. ábra

Az ukrajnai kötődésű népesség nemzetiség és állampolgárság szerint

Population affiliated to Ukraine by nationality and citizenship

Korösszetétel és iskolai végzettség

Magyarországon a külföldi kötődésű népesség, azon belül a nem magyar állampolgárok átlagéletkora (2017-ben 38,8 év), illetve a nem magyar állampolgár nőké fiatalabb a lakónépesség átlagéletkoránál (Gödri 2012). A külföldön született nem magyar állampolgárok között kevesebb a gyermek- és összességében magasabb az aktív korúak aránya. Ezzel szemben a külföldön született magyar állampolgárok idősebbek (átlagéletkoruk 43,9 év) a lakónépességnél (2017-ben 41,7 év) is. A vizsgált évek során a külföldi kötődésű népesség átlagéletkora jelentősen (a 2011. évi 47,1 évről 2017-re 42,6 évre) csökkent, ami az ukrajnai kötődésűekre is igaz (6. ábra). Kovály és szerzőtársai (2017) kiemelik, hogy Kárpátaljáról főként a fiatalok vándorolnak el, amit igazol, hogy 2011 és 2017 között az összes csoport közül a Kárpátalja alföldi részéről származó fiatalok száma nőtt a legnagyobb mértékben (138,4%). 2017-ben már összesen több fiatal volt Magyarországon Kárpátalja négy

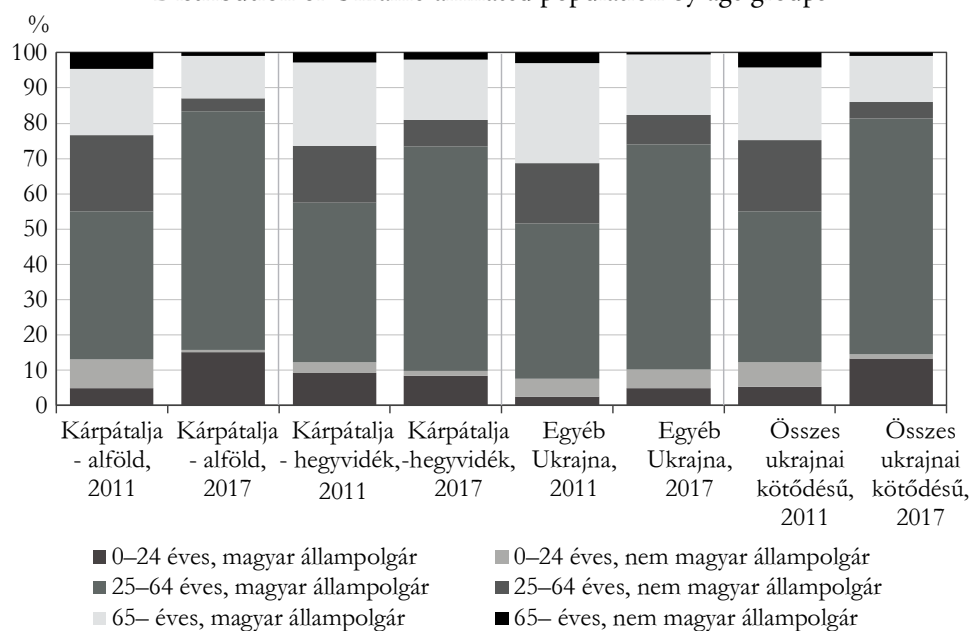
alföldi járásából, mint a Kárpátalja vagy Ukrajna többi területéről érkezők teljes létszáma. A fiatalok aránya csupán Kárpátalja hegyvidéki területei esetén csökkent, ám az onnan származó aktív korúak aránya dinamikusan nőtt. Az aktív korúak száma az alföldi részről származók körében kétszeresére, a máshonnan származók körében másfélszeresére emelkedett 2011 és 2017 között.

Külön kiemelendő, hogy az ukrainai kötődésűek esetében az időskorúak aránya valójában úgy csökkent, hogy létszámuk a többi csoporthoz képest kisebb mértékben, de szintén növekedett. A legnépesebb csoportjuk, a Kárpátalja alföldi részéről származó időskorúak aránya nőtt a legnagyobb mértékben, 9,1%-kal, 549 fővel 2011 és 2017 között. Az ukrainai kötődésű népesség e téren eltér a más szomszédos országokhoz kötődőktől, mivel az összes szomszédos országból érkezett népességre számolva a nyugdíjas korúak száma (21,2%-kal, 9685 fővel) és teljes csoporton belüli aránya (31-ről 21%-ra) egyaránt csökkent. A teljes határon túlról származó népesség tekintetében ennek hátterében a rendszerváltás után hazánkba bevándorló, mára időskorú népesség fokozatos elvesztése (elhalálása) áll.

6. ábra

Az ukrainai kötődésű népesség megoszlása korcsoportok szerint

Distribution of Ukraine-affiliated population by age groups

A külföldi kötődésű népesség iskolai végzettsége általában magasabb a Magyarországon születettekénél: 2017-ben a Magyarországon élő külföldi, 24 év feletti népesség csaknem 46%-a, a külföldön született magyar állampolgárok több mint harmada felsőfokú végzettséggel rendelkezett. Az iskolai végzettségbeli jelentős eltérések nagyrészt a korszerkezet különbségeire vezethetők vissza. Az ukrainai kötődésű

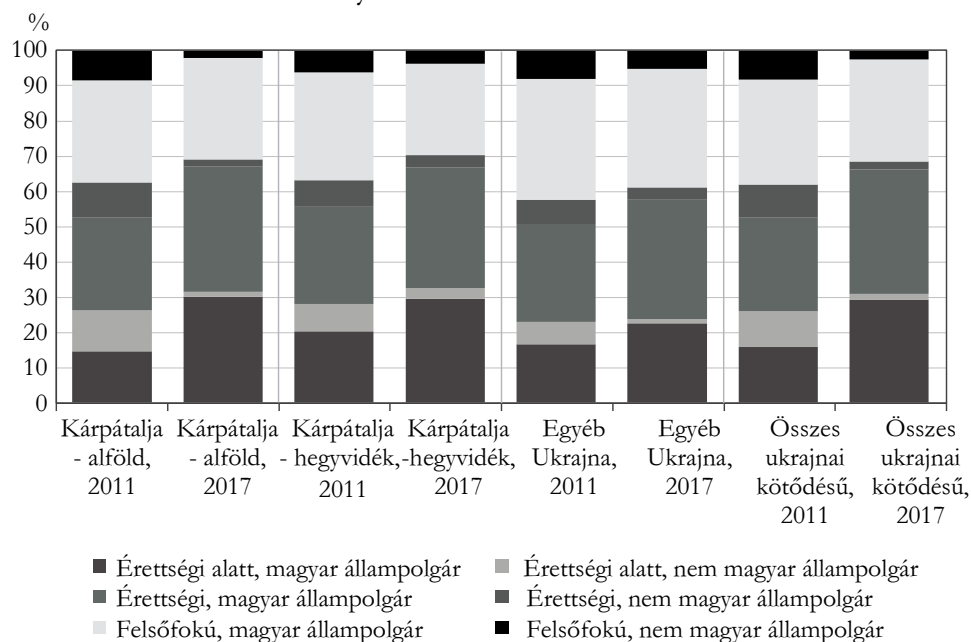

ek esetén 2011-ben az érettségivel sem rendelkezők aránya magasabb volt a nem magyar állampolgárok között, de 2017-re épp a magyar állampolgársággal rendelkezők körében nőtt meg ez az arány (7. ábra). Ennek vélhetően egyrészt az az oka, hogy az egyszerűsített honosítás bevezetése előtt az alacsonyabb képzettségű kárpátaljai magyaroknak sokkal nehezebb volt állampolgársághoz jutniuk. Másrészt Triandafyllidou (2013) saját kutatási eredményekre hivatkozva kifejti, hogy a képzetlenek Kárpátalja és Magyarország közötti cirkulációja csökkent a 2008. évi válság idején. Azaz 2011 után az egyszerűsített honosítással nemcsak legálissá vált a magyarországi munkavállalás és letelepedés lehetősége az alacsony képzettségűek számára, de a kereslet is megnőtt e munkaerő iránt. Ugyanekkor az Ukrajna belső területeiről érkezők körében magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.

7. ábra

Ukrajnai kötődésű 25 éves és idősebb népesség iskolai végzettség szerint

Population aged 25 years and over with Ukrainian education
by educational attainment

Foglalkoztatottság

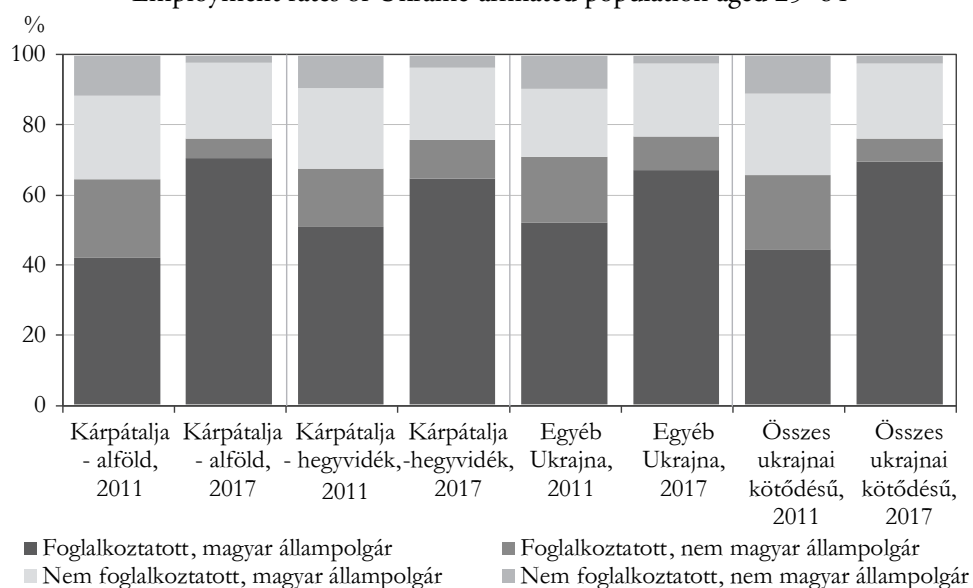
Az iskolai végzettséggel összefüggésben a nemzetközi vándorok Magyarországon a rendszerváltás óta magas foglalkoztatottsági rátával rendelkeznek. Az utóbbi évek tendenciája, hogy a lakónépesség gazdasági aktivitása megközelíti a külföldi kötődésű népességét, a munkanélküliségi rátájuk már kedvezőbb. Az ukrajnai kötődésűek körében a foglalkoztatottság minden vizsgált csoportban nőtt 2011 és 2017 között (8. ábra). A foglalkoztatottsági szintek 2017-re kiegyenlítetté váltak, függetlenül attól,

hogy Kárpátalja vagy Ukrajna mely részéről érkeztek, ami a magyarországi csaknem teljes foglalkoztatottsággal és gazdasági növekedéssel hozható összefüggésbe. Fontos kiemelni, hogy sem az iskolai végzettség, sem a foglalkoztatottság szintjének tekintetében nem tér el a Magyarországon élő kárpátaljai magyarság más határon túli közösségek magyarországi csoportjaitól.

8. ábra

Az ukrajnai kötődésű 25–64 éves népesség foglalkoztatottsági arányai

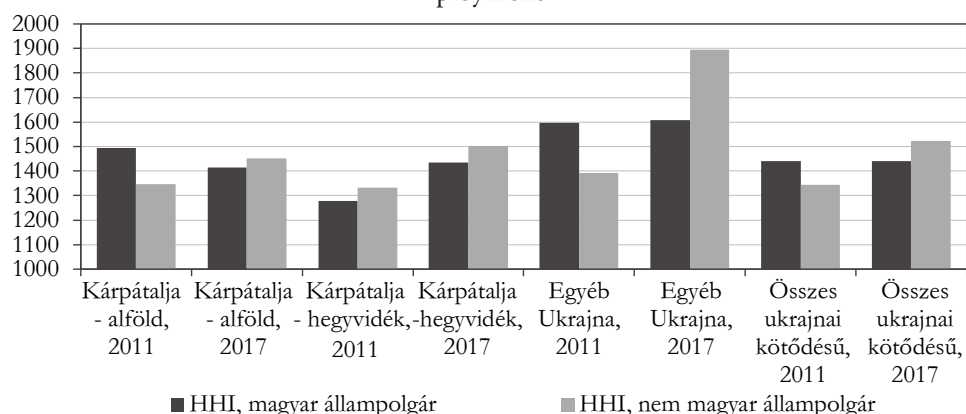
Employment rates of Ukraine-affiliated population aged 25–64

9. ábra

A 25–64 éves ukrajnai kötődésű népesség foglalkoztatási ágak szerinti koncentrációja (HHI)

Concentration of the Ukraine-affiliated population aged 25–64 by branches of employment

A lakónépességhez képest a jelenlegi, illetve az utolsó foglalkozásokat, munkaköröket tekintve a külföldi állampolgárok enyhén felülreprezentáltak a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásokban (legtöbbjük általános iskolai, középiskolai tanár, bölcsődei gondozó, informatikus és orvos), amit a felsőfokú végzettséggel rendelkezők magasabb aránya határoz meg. Az egyes csoportokra számított koncentrációs ráták (HHI, Herfindahl-Hirschmann index, lásd Nemes Nagy 2005) is javarészt az e csoportban dolgozók koncentrációját tükrözik (9. ábra). A nem kárpátaljaiakat kivéve mindenhol közepes ($HHI < 1800$), utóbbi csoportnál 2017-ben azonban már magas ($HHI > 1800$) volt a koncentráció a magyar állampolgársággal nem rendelkezők foglalkoztatásában. Ezt tovább erősíti, hogy a nem kárpátaljai alföldiek, illetve a nem magyar állampolgárok esetében növekedett a koncentráció mértéke 2011 és 2017 között, akik 2017-ben már magasabb koncentrációt mutattak a magyar állampolgároknál, illetve a kárpátaljaiaknál. A koncentráció mértéke egyedül a legnagyobb létszámú csoport, a Kárpátalja alföldi részéről származó magyar állampolgárok esetén csökkent, ami összefügg azzal, hogy körükben visszaesett a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.

Területi jellemzők

Magyarországon az ukrajnai kötődésű népesség 78,1%-a származott Kárpátalja négy alföldi járásából 2017-ben (Beregszászi: 19 429 fő, Ungvári: 12 410 fő, Nagyszőlősi: 11 628 fő, Munkácsi: 7 287 fő²⁰). A népesség legnagyobb kibocsátói a nagyobb települések, Beregszász (10 048 fő), Ungvár (6 787 fő), Munkács (3 641 fő) és Nagyszőlős (2 322 fő) voltak. 2011 és 2017 között Kárpátalja alföldi, magyarlakta területein volt leggyorsabb a növekedés; az onnan érkezők száma megduplázódott (10. ábra). Ráadásul Nagyszőlős kivételével ezek immár mind a falvak voltak, amelyek korábban alacsonyabb vándorlási aktivitást mutattak (11. ábra).

Eközben egyrészt a célterületek (Novotný–Pregi 2018) részesedése is jelentősen eltolódott: míg Budapest és Pest megye szerepe fokozatosan csökkent, addig 2017-re egyedül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vált az ukrajnai kötődésűek 39%-ának, 22 574 főnek a befogadójává (2011-ben 17,5%, 6 174 fő). Ilyen mértékű koncentráció egyik megyére, illetve a fővárosra sem volt jellemző 2017 előtt, továbbá semelyik másik visegrádi országban nem jellemző az ukrajnai kötődésűek ilyen mértékű koncentrációja a főváros térségén kívül (vö. Drbohlav–Siedlova 2016, Górný–Sleszynski 2019). Másrészt Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mint célterület részesedése 2011 előtt csökkent, 2011 óta viszont rendkívüli módon megfordult ez a trend (vö. Péti et al. 2017, Kincses 2018, 2019, Kincses–Tóth 2019). Mindez ellentmond a Summa 2017 felmérés (Tátrai et al. 2018b) eredményeinek, miszerint a fő munkavállalási célpont továbbra is Budapest, emellett Győr emelkedik még ki. A felmérésben Debrecen és Nyíregyháza nemhogy nem váltak a legjelentősebb cél-

²⁰ Az ún. megyei jelentőségű városok (Beregszász, Ungvár stb.) adatait az azonos nevű járásokon belül alkalmazzák a szerzők az egész tanulmány során, ellenére annak, hogy az ukrajnai közigazgatás a járásoktól külön tartja őket nyilván.

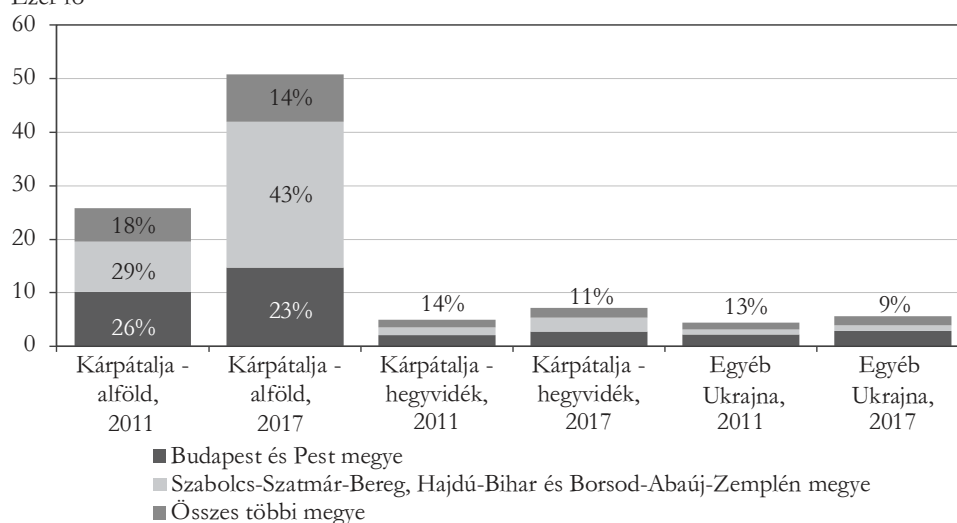
területre, hanem szerepük még jelentősen vissza is esett 2011 óta. A Summa 2017 és a hivatalos adatok közötti ellentmondás okait a következőkben tárjuk fel. Ez az ellentmondás azonban csak látszólagos, a jelenség magyarázatára a következő fejezetben, illetve a következtetésekben térünk vissza részletesen.

10. ábra

Az ukrajnai kötődésű népesség megoszlása eredeti és magyarországi lakóhely szerint

Distribution of Ukrainian-affiliated population by original and Hungarian residence

Ezer fő

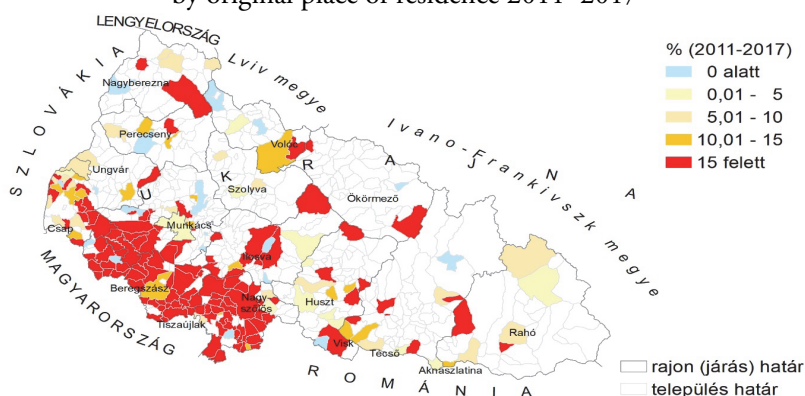

Megjegyzés: az adott év százalékában a magyarországi lakóhelyek arányai a Kárpátalja – alföld oszlopokban külön-külön, a Kárpátalja – hegyvidék és az Egyéb Ukrajna oszlopokban összevontan szerepelnek.

11. ábra

A kárpátaljai kötődésű magyarországi népesség számának 2011 és 2017 közötti változása eredeti lakóhely szerint

Changes in the number of the Transcarpathia-affiliated population of Hungary
by original place of residence 2011–2017

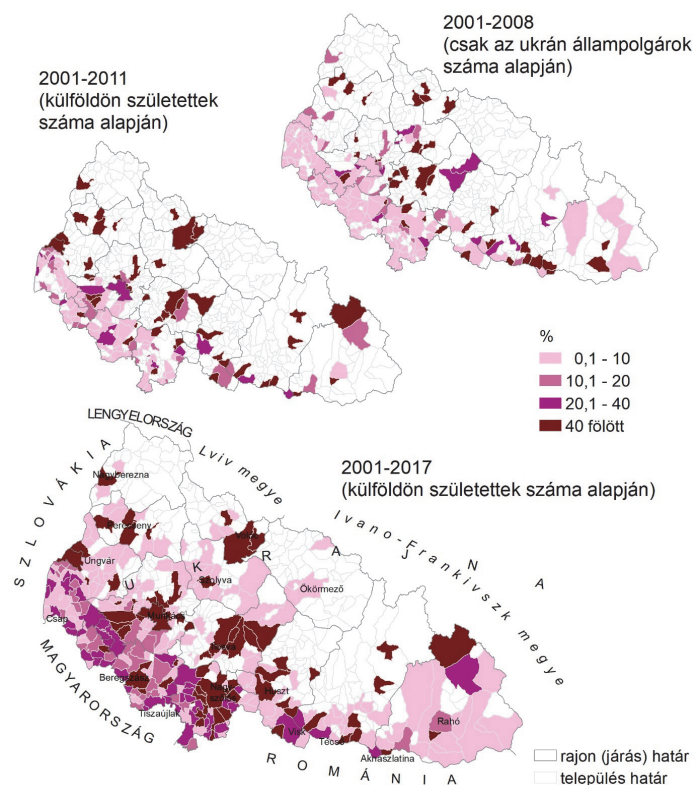
Az elvándorlás hatása a kárpátaljai magyarok lélekszámára

Ukrajnában legutóbb 2001-ben volt népszámlálás, ennek ellenére a közeljövőben sem várható nagy valószínűség szerint census végrehajtása a bizonytalan gazdasági és geopolitikai helyzet miatt. Az adatok hiányára reagálva többféle közvetett becslési módszer született arra vonatkozóan, hogyan alakítják az elvándorlások a kárpátaljai magyarok lélekszámát (például Tátrai et al. 2018a, 2018b, Karácsonyi–Kincses 2010a, 2010b). Mielőtt rátérünk a konkrét becslésre, a hivatalos magyar adatokból kiindulva nézzük meg, hogy – vizsgálatunk időhorizontját egy évtizeddel visszafelé kitolva – a 2001 után Magyarországon megjelenő kárpátaljaiak létszáma hogyan viszonyul a 2001-ben magukat magyarnak vallók arányához Kárpátalján (12. ábra).

12. ábra

A 2001 és 2017 között Magyarországon megjelenő kárpátaljaiak számának és a 2001. népszámlálás idején magukat magyarnak vallók számának egymáshoz viszonyított százalékos aránya

Correlated percentage of the number of Transcarpathian people appearing in Hungary between 2001 and 2017 and the number of people who declared themselves Hungarian at the time of the 2001 census

A 2001 és 2008 között elvándoroltak száma még a kárpátaljai szóránymagyarság 2001. évi létszámára vetítve volt a legmagasabb arányú (lásd bővebben Karácsonyi–Kincses 2010b). A szóránymagyarság kis létszáma, illetve számaránya miatt eleve dinamikusán változó csoport, illetve jobban ki van téve az asszimiláció hatásainak (Tátrai 2017). Ha azonban a 2001 és 2011 közötti időszakot vizsgáljuk, akkor az elvándoroltak száma a nagyobb települések – Beregszász, Visk, Munkács és Ungvár – magyarságának 2001. évi létszámával összevetve mutatott kiugró arányokat. Ennek az is az oka, hogy 2001. és a 2008. évi települési szintű adat még nem tartalmazza a Magyarországon magyar állampolgárrá vált ukrainai születésűek számát. Mivel a városokból származók körében a magyar állampolgárságot kapott vándorok nagyobb arányban voltak jelen a falvakból származókhoz képest, ezért ez a korrekció jelenik meg az adatokban. A 2001 és 2017 közötti időszakban már Kárpátalja alföldi, magyar többségű tömbjének aránya a legmagasabb, ahol a 2001 és 2017 között Magyarországra elvándoroltak száma sok településen meghaladta a magyarság 2001. évi létszámának 20–40%-át is, összességében pedig a teljes sokaságban arányuk 32% volt.

A 2001 és 2017 között Magyarországra vándoroltak számának, illetve a 2001-ben magukat magyarnak vallók számának arányából azonban csak nagyon közvetetten becsülhetjük a kárpátaljai magyarság lélekszámát, a következő okok miatt:

- A magyar állampolgárrá vált kárpátaljaiak összlétszáma 2016 júniusára elérte az ukrainai magyarok 2001. évi számát (Tátrai et al. 2018b), azaz többen vették fel az állampolgárságot, mint ahányan magyarnak vallották magukat a legutóbbi ottani népszámlálás során (Kovály et al. 2017). Ezt támasztják alá adataink is, miszerint nem csak a magukat magyarnak vallók aránya nőtt meg jelentősen 2011 és 2017 között az Ukrajnához kötődő magyarországi népességben, de az al csoportjukat alkotó kárpátaljai kötődésűek körében szinte eltűntek a magukat nem magyarnak vallók. 2011 és 2017 között 32,7-ről 1,3%-ra csökkent az arányuk, ami 9354 fős abszolút létszámcsökkenést is jelent, miközben például a kárpátaljai nem magyar etnikumúak száma – az összes többi alcsoportéhoz hasonlóan – nőtt. Ebből feltételezhető, hogy a nem magyar etnikumú kárpátaljaiak „eltűnése” részben az önbevallás következménye, hisz ezt a csökkenést semmilyen más adat, így például a kivándorlási adatok sem támasztják alá. Ebből adódóan az elvándoroltak között több mint 9 ezren vannak olyanok, akik 2011-ben Magyarországon még nem vallották magukat magyarnak, de 2017-ben már igen.
- A 2017-ben Magyarországon élő kárpátaljaiak 98,7%-a, 57 173 fő vallotta magát magyarnak. De ha a magyar etnikum rátáját a 2001 és 2011 közötti átlagos 70%-os aránnyal (lásd Kész 2008, Kincses 2015a, 2015b) számolnánk 2017-re is, akkor a magyarországi kárpátaljai magyarok létszáma 17 ezer fővel kevesebb volna. Ebből arra következtethetünk, hogy a magyarországi kárpátaljaiak körében 2011 és 2017 között mutatkozó körülbelül 9 ezer fős identi-

tásváltás miatti nyereség mellett további 8 ezer fő a 2011 utáni Magyarországra költözés során „vált” magyarrá (míg Ukrajnában ukránnak, addig Magyarországon már magyarnak vallotta magát). Ez a 8 ezer fő az identitásváltás miatti teljes 2017. évi 17 ezer fős többlet, illetve a 2011 és 2017 között Magyarországon „eltűnt” 9 ezer nem magyar identitású kárpátaljai különbözete. Összességében tehát a 2001. évi ukrajnai census során magukat magyarnak vallókon felül lehetett még egy legalább 17 ezer fős olyan népességcsoport Kárpátalján, aki időközben Magyarországra költözve „magyarrá vált”. Az ilyen identitásváltások tehát összességében az elvándorlás hatásának felülbecsléséhez vezetnek a 2001-ben magukat magyarnak vallók létszámához viszonyítva. Az általunk a 12. ábrán összefoglalt hivatalos magyarországi adatok tehát azt a 48,7 ezer fős növekményt mutatják, amely 2001 óta jelent meg a Magyarországon élő kárpátaljai magyarok létszámában. Abban az esetben azonban, ha a magyarok arányát 98,7% helyett csupán 70%-kal számoljuk, akkor ez a növekmény csupán 32 ezer fő lenne.

- A 2011 óta egyszerűsített honosítási eljárásban megszerezhető magyar állampolgársággal az EU bármely tagállamában le lehet telepedni, azaz az elvándoroltak adott esetben nem jelennek meg a magyar statisztikákban, pedig valójában elvándoroltak. Ezt támasztják alá Kovály és szerzőtársai (2017), akik szerint a magyar állampolgárságot néhányan csak a Nyugat-Európába költözéshez ugródeszkeként használják, így eleve meg sem jelennek magyarországi lakosként. Más visegrádi országok, elsősorban Csehország és Lengyelország is egyre aktívabb munkaerő-toborzást folytat Kárpátalján (Erőss et al. 2016, Kovály et al. 2017, Tátrai et al. 2016, 2017), és az oda érkezők között magyar állampolgárok is lehetnek (vö. Drbohlav–Siedlova 2016). Tátrai és szerzőtársai (2018a) kiemelik, hogy a vegyes lakosságú településeken a kárpátaljai magyarok sokszor rákapcsolódnak a többségi ukránság vándorlási hálózataira is. Bár elvileg ezzel összefüggésben az elvándorlás mértékét módszerünkkel alábecsüljük, ám e kárpátaljai magyar vándorok létszáma a szakirodalom alapján (vö. Tátrai et al. 2018a, Szanyi-F. et al. 2017) elenyésző a Magyarországra költöző kárpátaljai magyar népességcsoportéhoz képest.

Becslésünk során azt az eljárást tartottuk célravezetőnek, amelyben a régebben alkalmazott makroszemléletű alpmódszerünket (lásd Karácsonyi–Kincses 2010b) használjuk kiindulópontként, majd az abban szereplő hipotéziseket pontosítjuk a Summa 2017 felmérés eredményeinek felhasználásával. E modell mérlegszerűen számololja el a kárpátaljai magyarok számát: a 2001 és 2017 között Magyarországra érkező kárpátaljai magyarok azok, akik csökkentik a 2001. évi ukrajnai népszámlálás során összeírt magyar nemzetiségűek számát. A kiinduló eljárásunk eredményeinek összehasonlíthatóságát azonban több tényező is korlátozza:

- Egyrészt nem vettük figyelembe a 2001 és 2017 között a Magyarországon élő ukrajnai kötődésű népesség releváns népmozgalmi eseményeit (továbbván-

- dorlás, halálozás). Azzal a kiinduló feltételezéssel éltünk, hogy az Ukrainából Magyarországra vándorlók száma megegyezik ugyanezen két időpont stock típusú adatainak különbségeivel. Hasonlóan feltételeztük továbbá azt is, hogy a Kárpátalján élő magyarok természetes szaporodása vagy fogyása, illetve az ottani asszimilációs nyereség vagy veszteség, a belső, Ukrainán belüli vándormozgalmak eredője szintén kiegyenlítették egymást. Emellett azt is feltételeztük, hogy a kárpátaljai roma népesség ugyanakkora arányban vallja magát magyarnak, mint 2001-ben (Kocsis et al. 2006).
- Másrészt 2001-re, illetve 2008-ra csak a Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok (8947, illetve 17 298 fő) azon belül a kárpátaljaiak számát (8565, illetve 14 266 fő), illetve az 1995 és 2001 között magyar állampolgárrá vált ukrainai születésűek számát ismerjük (összesen 4567 fő). Az utóbbi adat azonban nem stock jellegű, így azt nem tudjuk, hogy hányan haláloztak el vagy vándoroltak tovább közülük 2001-ig, de azt feltételezzük, hogy ezt a veszteséget ellensúlyozta a már 1995 előtt magyar állampolgárrá vált ukrainai kötődésűek száma, így 2001-re a Magyarországon élő, ukrainai kötődésű magyar állampolgárok számát 4567 főre becsültük.
  - Harmadrészt a 2017. évi adatnál az önbevalláson alapuló 98,7% helyett a magyarság korábbi évek által tükrözött és a mások által is elfogadott (például Kész 2008, Kincses 2015a, 2015b) 70%-os arányával számoltunk a kárpátaljai kötődésűek körében, mivel ők azok, akik 2001-ben is nagy valószínűséggel magyarnak vallották magukat a népszámlálás idején.

Az ismertetett becslést a részletezett összehasonlítást korlátozó tényezőkkel elvégezve a kárpátaljai magyarok lélekszáma 119,5 ezer fő volna 2017-ben (2. táblázat). A Summa 2017 felmérés 125–135 közé teszi 2017-ben a kárpátaljai magyarok számát attól függően, hogy a cirkulálók és a kárpátaljai romák számát beleveszik-e a létszámba vagy sem. Tátrai és szerzőtársai (2018a) szerint 2001 óta 14,7 ezer fő települt át Magyarországra, és 15 ezer fő a teljes vándorlási veszteség, míg a hivatalos statisztikai adatok szerint a Magyarországra vándorlások miatti kárpátaljai teljes népességsökkenés körülbelül 46 ezer fő 2001 óta, amiből 32 ezer fő azok száma, akik 2001-ben valószínűleg magyarnak vallhatták magukat. Fontos megjegyezni, hogy a Summa 2017 projektben alkalmazott alkotóelemekből építkező bottom-up módszer a 2001. évi népszámlálás adatait vezette tovább ukrán demográfiai adatokra alapozva, illetve kiegészítette azt az asszimiláció kvantitatív becslésével (lásd Tátrai et al. 2018a, 2018b).

2. táblázat

Kárpátaljai magyarok Ukrajnában és Magyarországon
Transcarpathian Hungarians in Ukraine and Hungary

(fő)

Megnevezés	2001	2011	2017	2001 és 2017 különbsége
Magyarországon élő ukrajnai kötődésűek				
Ukrán állampolgárok	8 947	11 820	5 774	
Magyar állampolgárok ^{a)}	4 567	23 953	59 272	
Összesen	13 514	35 773	65 046	51 532
Ebből kárpátaljaiak ^{b)}	12 163	30 867	57 986	45 805
Ebből kárpátaljai magyarok önbevallás alapján		20 775	57 173	48 659
Ebből kárpátaljai magyarok 70%-os aránnyal számolva ^{c)}	8 514	21 607	40 578	32 064
Kárpátaljai magyarok Ukrajnában				
2001. évi census és <i>Summa 2017 alapján</i>	151 533		125 000	-26 533
Elvándorlás alapján becsült			119 469	-32 064

a) 2001 és 2008 becslés a flow adatok alapján.

b) 2001-ben nemcsak az ukrán állampolgárokra, de a teljes ukrajnai kötődésű népességre is 90%-os kárpátaljai aránnyal számolva.

c) 70%-os magyar aránnyal számolva (figyelmen kívül hagyva a 2017-ben kiugróan magas, 98,7%-os arányt). Ők azok, akik 2001-ben potenciálisan magyarnak vallhatták magukat Kárpátalján.

Megjegyzés: nem dőlt: hivatalos statisztikai adatok, dőlt: becsült létszámok.

A két becslés közötti 5,5 ezer fős különbség megértése érdekében településszinten ábrázoltuk a saját 2017-re vonatkozó kiinduló számításunk és a Summa 2017 által becsült kárpátaljai magyar lakosság szám egymáshoz viszonyított arányát (13. ábra). Fontos megjegyezni, hogy a 2011 előtt magyar állampolgárságot kapott ukrajnaiak eredeti lakóhelye nem ismert, így ők nem részei a településszintű adatbázisunknak. Az arányok területi mintázatából e korlátok figyelembevételével vonjuk le következtetéseinket.

Ha az arány 100% feletti, akkor ott – a várakozásokkal ellentétben – a számításunk alapján (elméletileg) több a magyar, mint a Summa 2017 becslés szerint. Ilyen arányokkal a szlovák határ közelében találkozunk tömbszerűen. Vélhetően ennek az a magyarázata, hogy ott Magyarország mellett Szlovákia és Csehország nagyobb súllyal jelenik meg vándorlási célterületként, így az onnan elvándoroltak csak részben jelennek meg Magyarországon ukrajnai kötődésű népességként. Ha az arány 100% alatti, az azt mutatja, hogy a saját kiinduló számításunk a magyarság alacsonyabb létszámát adta, mint a Summa 2017 felmérés. Ez például a Nagyszőlősi járás esetén magyarázható az ottani természetes népességgyarapodással (2001 után nőtt vagy kevésbé csökkent a magyarok lélekszáma, Tátrai et al. 2018a). Ha azonban a nagy bizonytalanságot jelentő szórványokat és a nagyobb városokat, ahonnan arányaiban többen válhattak magyar állampolgárrá már 2011 előtt is, kizárjuk, akkor rendre a határátkelőhely-települések (Csap, Harangláb, Mezőkaszony, Asztély-

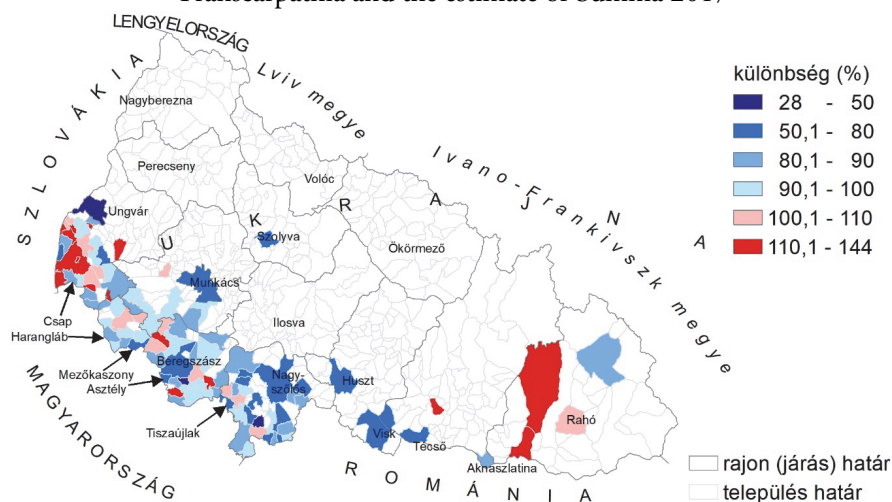
Beregszász, Tiszaújlak) és környékük azok a helyek, ahol a kiinduló számításunk (el-
vileg) 10–20%-kal kevesebb (ott élő) magyart mutatott a Summa 2017 felméréshez
képest.

Mindezt tovább árnyalja, hogy a Summa 2017 eredményeinek ellentétéként adat-
bázisunk alapján 2011 után Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szerepe nemhogy csök-
kent, hanem jelentősen növekedett mint vándorlási célterület. Míg 2011-ben a Kár-
pátalja alföldi részéről származó, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében lakcímrel ren-
delkezők adták a teljes ukrán–magyar vándorlás 23,9, addig 2017-re már 44,5%-át.
Mindez 16 400 fős, több mint 3,5-szörös létszámnövekedést jelent, illetve azt is mu-
tatja, hogy a vándorlási kapcsolatok közel fele Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, illetve
Kárpátalja alföldi járásai között valósul meg. Míg ugyanekkor a Budapesten élő, a
határ menti kárpátaljai járásokból származók létszáma csupán 3 ezer fővel, 50%-kal
nőtt, addig a Tátrai és szerzőtársai (2018b) által szintén jelentős célterületként ki-
emelt Győr-Moson-Sopron megyéé ugyanebben az időszakban csupán 340 fővel,
70%-kal emelkedett.

13. ábra

A kárpátaljai magyarok létszámára vonatkozó saját nyers számítás és a Summa 2017 becslése közötti különbség

Difference between our rough calculation of the number of Hungarians in
Transcarpathia and the estimate of Summa 2017

A Summa 2017 felmérés becslése szerint körülbelül 27–28 ezer kárpátaljai ma-
gyar lehet az, aki évente legalább 1 hónapot, 18–19 ezer, aki évente több mint
3 hónapot, illetve 11–12 ezer fő, aki az évnek legalább a felét külföldön tölti, miköz-
ben kárpátaljai lakóhelyét nem adja fel. Ez utóbbi csoportot tekintik Tátrai és szer-
zőtársai (2018a) cirkulálóknak, azaz olyanoknak, akik potenciálisan jelen vannak egy-
szerre Kárpátalján és külföldön (zömmel Magyarországon), azaz mindkét helyen

lakcímmel rendelkeznek. A Summa 2017 felmérés a cirkulációs vándorlásban, a határon átnyúló ingázásban részt vevőket nem tekinti vándorlási veszteségnek (Tátrai et al. 2018b. 14. old., illetve Tátrai et al. 2018a), miközben saját becslésünk mint életvitel szerint Magyarországon élő népességet a kárpátaljai veszteségekhez sorolja őket.

A Summa 2017 felmérés és a becslésünk közötti különbség tehát abból adódik, hogy az általunk használt adatbázis a Magyarországon lakóhellyel rendelkező népesség lélekszámára vonatkozik. Köztük vannak olyanok, akik életvitelszerűen Magyarországon élnek, de vannak olyanok is, akik a valóságban csak átmenetileg, időszakosan tartózkodnak hazánkban. Bár a pontos számukat nem ismerjük, megjegyzendő, hogy az adatbázisunkban 2011 és 2017 között mért magyarországi 29 ezer fős növekmény 60%-a, 17 ezer fő egyedül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére jutott. Ezt a létszámot a Summa 2017 megállapításaival összevetve: az általunk eredményül kapott 32 ezer elvándorolt kárpátaljai magyar között nagy számban lehetnek cirkulálók, illetve kétlakiak is, akik magyarországi és kárpátaljai lakcímmel is rendelkeznek.

A hivatalos statisztikai adatokat és a Summa 2017 felmérés eredményeit szintetizálva megállapítható, hogy a 2001 és 2017 között Magyarországra költöző 46 ezer fős kárpátaljai népességcsoport több mint egyarmada, 17 ezer fő Magyarországon, illetve a Magyarországra vándorlás során válthatott magyar identitásra, így nem csökkentette a kárpátaljai magyarság 2001. évi népszámlálás alkalmával önmagukat magyarnak vallók lélekszámát. Emellett, ha elfogadjuk a Summa 2017 becslését arra vonatkozóan, hogy közel 15 ezer fő települt át Magyarországra végleges letelepedési szándékkal, akkor 17 ezer fő vett részt cirkulációs vándorlásban (3. táblázat). Így a cirkulálók, azaz magyarországi lakóhelyük mellett ukrainai lakóhelyüket is megőrzők számát mi 5 ezer fővel nagyobbra becsüljük a Summa 2017 felmérésnél.

3. táblázat

A 2001 és 2017 között Kárpátaljáról Magyarországra vándorolt, illetve kettős kötődésű, cirkuláló népességcsoport becsült száma, 2017-ben

Estimated size of circulating population from Transcarpathia to Hungary between 2001-2017, or double-linked, rounded to thousands, 2017

Népességcsoport	Summa 2017	Saját becslés
Magyarországon lakóhellyel rendelkező, 2001-ben magukat magyarnak valló kárpátaljaiak száma	27 ezer fő	32 ezer fő
Ebből:		
Végleg elvándorlók száma 2001 és 2017 között	15 ezer fő	15 ezer fő
Cirkulálók száma Magyarország és Ukrajna között	12 ezer fő	17 ezer fő
Magyarországi statisztikai identitásváltási nyereség (magukat magyarnak vallók, akik 2011-ben még nem magyarként határozták meg magukat)		17 ezer fő

Megjegyzés: nem dőlt: hivatalos statisztikai adatok, dőlt: becsült létszámok.

Következtetések

A vizsgált adatok alapján kimutatható a kárpátaljai lakosság 2010–2011-től gyorsuló elvándorlása Magyarország irányába, aminek keretfeltételeit a 2011-ben bevezetett egyszerűsített honosítás, illetve általában a rossz ukrain gazdasági helyzet teremtette meg. Az egyszerűsített honosítás hatálybalépése (2011. január 1.) és 2017 között 29 ezerrel nőtt az ukrain kötődésű, magyarországi lakcímmel rendelkezők száma, ami 45%-os bővülés 2011-hez képest.

A 2001 és 2017 között a hivatalos statisztikákban Magyarországon megjelent 46 ezer fős kárpátaljai sokaság nem jelent ugyanekkora veszteséget a kárpátaljai magyaroknak. Közülük nem mindenki magyar, ráadásul Magyarország számára mintegy 17 ezer fős „asszimilációs” nyereség mellett, a kárpátaljai magyarság 2001 és 2017 között mindössze 15 ezer fős vándorlási veszteséget szenvedhetett el, miközben a két ország közötti cirkulációs vándorlásban részt vevők száma 17 ezer fő. Ők kettős lakcímmel, mindkét országban egyaránt jelen vannak. E mögött az áll, hogy a kárpátaljai közösség rugalmasságát (és így otthonmaradási esélyeit) javító határ menti mobilitás és informális gazdaság felerősödése mellett sokan igénybe veszik a magasabb szintű magyarországi egészségügyi szolgáltatásokat és nyugdíjakat is (Karácsnyi 2011, Fedinec 2015b, Kovály et al. 2017, Rákóczi 2017), vagy épp a kötelező ukrán nyelvű érettségit akarják elkerülni azzal, hogy Magyarországon, egy határhoz közeli közoktatási intézményekben teszik le az érettségit (Kovály et al. 2017). Mindehhez nemcsak az állampolgárság, de a magyar lakcím megszerzése is előnyös. Ezt támasztja alá, hogy a hivatalos magyar adatok tükrében a határ menti kárpátaljai járássok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye között jelentős mértékben bővültek 2011 és 2017 között a vándorlási kapcsolatok, ám a Summa 2017 felmérés tükrében ez főként cirkulációs vándorlást, illetve kétlakiságot jelent. Ez alapján kiemelandő, hogy a kárpátaljai magyarok sokkal inkább a cirkulációs vándorlás lehetőségét keresik, mint a végleges áttelepülését.

Vizsgálatunk arra is rámutatott, hogy a 2014-től kezdődő kelet-ukrainai konfliktusnak nincs közvetlen hatása a kárpátaljai magyarok vándorlási magatartására, az főként csak morális indokként szolgál. Ukrajna egészére vonatkoztatva pedig vélhetően a rubel zlotyival szembeni 2015 utáni leértékelődése „fordított” keletről nyugati irányba nagyszámú ukrán ingázó, cirkuláló munkavállalót. Bár 2014 után a politikai diskurzus az ukrán nacionalizmus erősödését tükrözi, valójában, helyi szinten a magyar és az ukrán identitás közötti határvonal kevésbé éles. A Tandem 2016 vizsgálat (Ferenc 2017) alapján akár 20% is lehet azon többes kötődésűek aránya a kárpátaljai magyar és ukrán etnikumban, akik a helyzetnek megfelelően váltanak nyelvet, illetve identitást. 2011 után a Magyarországon megjelenő ukrain kötődésűek körében nemcsak arányaiban csökkent a magukat ukránnak vallók csoportja a látványosan növekvő magyar identitású csoporttal szemben, hanem a Kárpátaljáról érkezők körében számszerűen is eltűntek a magukat ukránnak vallók. Erre csak részben ad magyarázatot a többi visegrádi ország irányába is megnyíló munkaerőpiac. Sokkal való-

színűbb, hogy e mögött a magyar (ezáltal az EU-s) állampolgárság megszerzésének lehetősége áll, aminek alapfeltétele a magyar nyelv ismerete és a magyar identitás. Míg az ukrán állam az ukrán nyelvű oktatás kizárólagossá tételével igyekszik az ukrán nemzetépítési projektet erősíteni (Fedinec–Csernincskó 2017), addig valójában a kárpátaljai ukránok is tömegesen kezdtek 2011 óta magyarul tanulni, ami a magyar állampolgárság felé vezető egyenes út (Kovály et al. 2017). Ez pedig éppen ellentétes az ukrán nemzetépítési törekvésekkel.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítésében az MTA ukrán–magyar akadémiai csereprogram, illetve a „A posztszovjet után” című NKFIH K-124291 projekt segített. A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

IRODALOM

- BÁLINT, L.–CSÁNYI, Z.–FARKAS, M.–HLUCHÁNY, H.–KINCSES, Á. (2017): International migration and official migration statistics in Hungary *Regional Statistics* 7 (2): 101–123. <https://doi.org/10.15196/RS070203>
- BARRINGTON, L.W.–HERRON, E. S. (2004): One Ukraine or many? Regionalism in Ukraine and its political consequences *Nationalities Papers* 32 (1): 53–86. <https://doi.org/10.1080/0090599042000186179>
- BENČ, V. (2016): Growing migration of Ukrainians into Slovakia: new migration patterns as a result of the unstable situation in Ukraine. In: DRBOHLAV, D.–JAROSZEWICZ, M. (eds.): *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and Labour Mobility* pp. 130–169., Charles University, Faculty of Science, Prague.
- BORBÉLY, S. (2015): „Az ukrán, utolsó cigány” – a külföldi bevándorlás mikropolitikája egy határvidéki településen, *Kispaládon Tér és Társadalom* 29 (3): 3–32. <https://doi.org/10.17649/TET.29.3.2708>
- BRUNARSKA, Z.–KINDLER, M.–SZULECKA, M.–TORUŃCZYK-RUIZ, S. (2016): Ukrainian migration to Poland: a “local” mobility? In: FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.): *Ukrainian migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 115–132., Springer, Centre of Migration Research, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>
- ÇAĞLAR, A. (2013): Circular migration between Hungary and Ukraine: Historical legacies, the economic crisis, and the multidirectionality of ‘circular’ migration. In: TRIANDAFYLIDOU, A. (ed.): *Circular migration between Europe and its neighbourhood: Choice or necessity?* pp. 141–165., Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199674510.001.0001>
- DRBOHLAV, D.–JAROSZEWICZ, M. (eds.) (2016): *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and labour mobility* Charles University, Faculty of Science, Prague.
- DRBOHLAV, D.–SIEDLOVA, M. (2016): Current Ukrainian migration to Czechia – refuge for economic migrants rather than for refugees. In: DRBOHLAV, D.–JAROSZEWICZ,

- M. (eds.): *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and labour mobility* pp. 95–127., Charles University, Faculty of Science, Prague.
- ERŐSS, Á.–KOVÁLY, K.–TÁTRAI, P. (2016): *Effects of the Ukrainian crisis in Transcarpathia: the Hungarian perspective* Centre of Migration Research, Warsaw.
- ERŐSS, Á.–KOVÁLY, K.–TÁTRAI, P. (2018): The impact of Ukraine's crisis on migratory flows and Hungary's kin-state politics. Insights from post-Euromaidan Transcarpathia. In: WINTZER, J.–FILEP, B. (ed.): *Geographie als Grenzüberschreitung: Festschrift für Prof. Dr. Doris Wastl-Walter* pp. 125–137., Geographische Gesellschaft, Bern.
- FARKAS, M.–DÖVÉNYI, Z. (2018): Migration to Europe and its demographic background *Regional Statistics* 8 (1): 29–48. <https://doi.org/10.15196/RS080103>
- FEDINEC, CS. (2013a): Regionalizmus Ukrajnában. In: BÁRDI, N.–TÓTH, Á. (eds.): *Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról* pp. 341–355., MTA TK Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- FEDINEC, CS. (2013b): Ukraine's Place in Europe and two decades of Hungarian–Ukrainian relations *Foreign Policy Review* 9 (1): 69–95.
- FEDINEC, CS. (2015a): Some aspects of Hungarian–Ukrainian relations in our time. In: PADIÁK, V.–KRAFCIK, P. A.: *A jubilee collection: Essays in honour of Professor Paul Robert Magocsi on his 70th Birthday* pp. 185–192., Valerii Padiak Publishers. Uzhhorod–Presov–New York.
- FEDINEC, CS. (2015b): Magyarok Kárpátalján (Ukrajnában): etnoregionális szándékok elméletének és gyakorlatának néhány aspektusa *Társadalomtudományi Szemle* 17 (1): 87–100.
- FEDINEC, CS. (2018): Regionalitás és etnikai jelleg az ukrainai kisebbségi pártpolitikában. In: FEDINEC, CS.–SZARKA, L.–VIZI, B.: *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989–2014* pp. 453–474., Gondolat, Budapest.
- FEDINEC, CS.–CSERNICKÓ, I. (2017): A 2017-es ukrainai oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma *Regio* 25 (3): 278–300.
- FEDINEC, CS.–HALÁSZ, I.–TÓTH, M. (2016): *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kalligram, Budapest.
- FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.) (2016): Migration of Ukrainians to the European Union: Background and key issues In: FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.) *Ukrainian migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 1–16., Springer, Centre of Migration Research, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>
- FERENC, V. (2017): A nemzeti-etnikai identitás építőkövei kárpátaljai ukránok és magyarok körében *Kisebbségi Szemle* (2): 21–39.
- FERENC, V.–MOLNÁR, J. (2017): A Tandem 2016 kutatás általános bemutatása és mintavételi eljárása *Kisebbségi Szemle* (2): 7–19.
- GÓRNY, A.–KINDLER, M. (2016): The temporary nature of Ukrainian migration: Definitions, determinants and consequences. In: FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.): *Ukrainian migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 91–114., Springer, Centre of Migration Research, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>

- GÓRNY, A.–SLESZYNSKI, P. (2019): Exploring the spatial concentration of foreign employment in Poland under the simplified procedure *Geographia Polonica* 92 (3): 331–345. <https://doi.org/10.7163/GPol.0152>
- GÖDRI, I. (2012): Nemzetközi vándorlás In: KSH NKI (2012): *Demográfiai portré – jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 137–154, Budapest.
- GULINA, A.–POZNIAK, O. (2018): Ukrainian migration to Russia and Europe: New trends and its consequences *Journal of Social Policy Studies* 16 (4): 561–576. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_14
- GULINA, O. (2018) *West or East: The (un)predictable choice of Ukrainian migrants* Kennan Cable No. 31. Kennan Institute, The Wilson Center, Washington.
- HARAN, A. (2002): Der regionale faktor in der ukrainischen politik. In: SIMON, G. (szerk.): *Die neue Ukraine* pp. 99–126., Böhlau Verlag, Köln–Weimar–Wien,
- HEGEDŰS, G.–LADOS, G. (2017): A visszavándorlás és az identitásváltozás kapcsolatának vizsgálata a hazatérő magyarok példáján *Területi Statisztika* 57 (5): 512–536. <https://doi.org/10.15196/TS570503>
- HORMEL, L.–SOUTHWORTH, C. (2006): Eastward bound: A case study of Post-Soviet labour migration from a rural Ukrainian town *Europe-Asia Studies* 58 (4):603–623., <https://doi.org/10.1080/09668130600652175>
- IGLICKA, K.–GMAJ, K. (2013): Circular migration patterns between Ukraine and Poland. In: TRAINDAFYLLIDOU, A. (ed.): *Circular migration between Europe and its neighborhood: Choice or necessity?* pp. 166–186., Oxford University Press, Oxford.
- ILLÉS, S. (2018): Gazdasági válság és cirkuláció *Területi Statisztika* 58 (1): 103–122. <https://doi.org/10.15196/TS580105>
- ILLÉS, S.–KINCSES, Á. (2009): Migráció és cirkuláció *Statisztikai Szemle* 87 (7-8):729–747.
- IOFFE, G.–YARASHEVICH, V. (2011): Debating Belarus: An all economy in comparative perspective *Eurasian Geography and Economics* 52 (6): 750–779. <https://doi.org/10.2747/1539-7216.52.6.750>
- JAROSZEWICZ, M. (2015): *The migration of Ukrainians in times of crisis* Centre for Eastern Studies, Warsaw.
- JAROSZEWICZ, M. (2018): *Migration from Ukraine to Poland. The trend stabilises* Centre for Eastern Studies, Warsaw.
- JAROSZEWICZ, M.–PIECHAL, T. (2016): Ukrainian migration to Poland after the ‘revolution of dignity’: Old trends or new exodus? In: DRBOHLAV, D.–JAROSZEWICZ, M. (eds.): *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and labour mobility* Charles University, Faculty of Science, Prague.
- JÓZWIAK, I.–PIECHOWSKA, M. (2017): *Crisis-driven mobility between Ukraine and Poland. What does the available data (not) tell Us* Centre of Migration Research, Warsaw.
- KARÁCSONYI, D. (2006): A társadalmi tagoltság és a régiók eredete, arculata Ukrajnában *Földrajzi Értesítő* 15 (3–4.): 375–391.
- KARÁCSONYI, D. (2007): Ukrajna régióinak települési arculata és a településfejlődés eltérő vonásai *Földrajzi Közlemények* 131 (1–2.): 21–38.
- KARÁCSONYI, D. (2008): A kelet-európai sztyep és a magyar Alföld mint frontier területek *Földrajzi Értesítő* 132 (1–2.): 185–211.
- KARÁCSONYI, D. (2010): *Ukrajna vidékföldrajza* Trefort Kiadó, Budapest.

- KARÁCSONYI, D. (2011): A kibocsátó terület, az Ukrainában élők véleményei. In: KINCSES, Á. (szerk.): *Ukrán állampolgárok Magyarországon* pp. 91–108., Európai Integrációs Alap, Budapest.
- KARÁCSONYI, D. (2014): Migration flows and trends in the region - in the shadow of giants. In: ERŐSS, Á.–KARÁCSONYI, D. (szerk.): *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern partners* pp. 213–233., MTA RCAES Geographical Institute, Budapest.
- KARÁCSONYI, D. (2017): Kísérlet a belarusz gazdasági fejlődés értelmezésére: túlélés vagy alternatív modell? *Területi Statisztika* 57 (4): 608–638.
<https://doi.org/10.15196/TS570602>
- KARÁCSONYI, D. (2018): Felosztás vagy felemelkedés? Ukrajna, Európa „nagy tortája” *Tér és Társadalom* 32 (4): 54–83. <https://doi.org/10.17649/TET.32.4.3096>
- KARÁCSONYI, D. (2019): Földrajzi kalauz a „szovjet” városhoz, Minszkhez. In: KŐSZEGI, M.–BARTA, G.–ILLÉS, T.–BERKI, M. (szerk.): *Etnikai földrajzi kutatások a posztszovjet térségben* pp. 173–189., ELTE TTK, Budapest.
- KARÁCSONYI, D.–KINCSES, Á. (2010a): Az elvándorlás hatása a kárpátaljai magyarság helyzetére *Földrajzi Közlemények* 134 (1): 31–43.
- KARÁCSONYI, D.–KINCSES, Á. (2010b): Ukrán állampolgárok Magyarországon: nemzeti összetartozás és gazdasági kényszer *Területi Statisztika* 50 (3): 334–349.
- KARÁCSONYI, D.–KOCIS, K.–KOVALY, K.–MOLNÁR, J.–PÓTI, L. (2014a): East-West dichotomy and political conflict in Ukraine - Was Huntington right? *Hungarian Geographical Bulletin* 63 (2): 99–134., <https://doi.org/10.15201/hungeobull.63.2.1>
- KARÁCSONYI, D.–MEZENTSEV, K.–PIDGRUSNYI, G.–DÖVÉNYI, Z. (2014b): From global economic crisis to armed crisis: Changing regional inequalities in Ukraine *Regional Statistics* 4 (2): 18–39., <https://doi.org/10.15196/RS04202>
- KÉSZ, A. (2008): Kárpátaljai diplomás betelepülők az Észak-alföldi Régióban. In: KÖTÉL, E.–SZARKA, L.: *Határhelyzetek – Külboni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején* pp. 155–167., Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest.
- KINCSES, Á. (2015a): *A nemzetközi migráció Magyarországon és a Kárpát-medence magyar migrációs bálványai a 21. század elején* KSH Műhelytanulmányok 8. Budapest.
- KINCSES, Á. (2015b): International migration diversity in Hungary in the 2011 Population census data *Regional Statistics* 5 (2): 108–124. <https://doi.org/10.15196/TS05206>
- KINCSES, Á. (2018): A járási központ-vonzáskörzet jellemzői a hazánkat érintő nemzetközi vándorlásban *Területi Statisztika* 58 (3): 250–268.
<https://doi.org/10.15196/TS580302>
- KINCSES, Á. (2019): A Magyarországon élő külföldi kötődésű népesség területi jellegzetességei, 2011–2017 *Területi Statisztika* 59 (5): 463–497.
<https://doi.org/10.15196/TS590502>
- KINCSES, Á.–BÁLINT, L. (2016): Migration settlement networks in the Carpathian Basin, 2001–2011 *Regional Statistics* 6 (2): 95–113. <https://doi.org/10.15196/RS06205>
- KINCSES, Á.–TÓTH, G. (2019): A Magyarországon élő külföldi kötődésű népesség térbeli autokorreláltsága *Területi Statisztika* 59 (6): 579–606.
<https://doi.org/10.15196/TS590601>
- KOCIS, K.–BOTTLIK, ZS.–TÁTRAI, P. (2006): *Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989–2002)* MTA FKI, Budapest.

- KOVÁLY, K. (2018): „A mai világban minden a kapcsolatokon, az ismeretségen múlik”: Külföldi befektetők telephelyválasztási döntéseinek jellemzői Kárpátalján az informális etnikai kapcsolatok tükrében *Tér és Társadalom* 32 (1): 77–96.
<https://doi.org/10.17649/TET.32.1.2883>
- KOVÁLY, K.–ČERMÁKOVÁ, D. (2016): The role of social capital in economic life of the Ukrainian entrepreneurs in Czechia *Acta Universitatis Carolinae Geographica* 51 (2): 135–144. <https://doi.org/10.14712/23361980.2016.11>
- KOVÁLY, K.–ERŐSS, Á.–TÁTRAI, P. (2017): „Hát megpróbálunk küzdeni”: átalakuló boldogulási stratégiák Kárpátalján az Euromajdan után *Tér és Társadalom* 31 (2): 3–22.
<https://doi.org/10.17649/TET.31.2.2851>
- KULCSÁR, L. J.–BROWN, D. L. (2017): Population Ageing in Eastern Europe: Toward a Coupled Micro-Macro Framework *Regional Statistics* 7 (1): 115–134.,
<https://doi.org/10.15196/RS07107>
- KUPETS, O. (2016): Economic Aspects of Ukrainian Migration to EU Countries. In: FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.): *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 35–50., Springer, Centre of Migration Research, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>
- KUZIO, T. (2000): The national factor in Ukraine’s quadruple transition *Contemporary Politics* 6 (2): 143–164. <https://doi.org/10.1080/713658356>
- KUZIO, T. (2005): Regime type and politics in Ukraine under Kuchma *Communist and Post-Communist Studies* 38: 167–190.
<https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2005.03.007>
- KUZIO, T. (2010): Populism in Ukraine in a comparative European context *Problems of Post-Communism* 57 (6): 3–18., <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216570601>
- KUZIO, T. (2016): Soviet and Russian anti-(Ukrainian) nationalism and re-stalinization *Communist and Post-Communist Studies* 49 (1): 87–99.
<https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2015.12.005>
- KUZIO, T. (2018): Populism in Ukraine and Europe: Similar but also different. In: SEGBERS, K. (ed.): *Populism in Europe: An Overview* pp. 16–31., CGP Working Papers № 9., Berlin.
- LADOS, G.–HEGEDŰS, G. (2019): Return migration and identity change: A Hungarian case study *Regional Statistics* 9 (1): 150–167. <https://doi.org/10.15196/RS090109>
- LAUKO, V.–TOLMÁČI, L.–KRIŽAN, F.–MYDLOVÁ, A. (2014): Slovakia: silent, steady and regulated immigration. In: ERŐSS, Á.–KARÁCSONYI, D. (eds.): *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners* pp. 111–127., Geographical Institute, Research Centre for Astronomy and Earth Sciences, Hungarian Academy of Sciences, Budapest.
- LENDEL, M. (2016): Migration of Ukrainians to Central European countries in the context of the Postmaiden internal and international crisis *Public Policy and Administration* 15 (4): 549–563. <https://doi.org/10.13165/VPA-16-15-4-03>
- LENNERT, J. (2017): A visegrádi országok vidéki tereinek rendszerváltás utáni vándorlási folyamatai *Területi Statisztika* 57 (3): 272–293.
<https://doi.org/10.15196/TS570302>
- LEONTIYEVA, Y. (2016): Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups. In:

- FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.): *Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 133–150., Springer, Centre of Migration Research, Chem. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>
- MAGOCSI, P. R. (1996): *A History of Ukraine* University of Toronto Press, Toronto.
- MALINOVSKA, O. (2011): *Social'no-ekonomichni na etno-kul'turni naslidky migratsiji dlja Ukrajiny* [Socio-economic and ethno-cultural consequences of migration for Ukraine]. Conference paper 27 September 2011. NIIS, Kyiv.
- MALYNOVSKA, O. (2016): Migration trends in Ukraine in the context of civilizational choice. In: MOLODIKOVA, I.–SZIGETVÁRI, T. (eds.): *Eastern European Studies* No. 7. pp. 53–75., Research Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Institute of World Economics, Budapest.
- MOLNÁR J.–MOLNÁR D. I. (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében* Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Beregszász.
- MOLNÁR, D. I. (2005): Migrációs tendenciák Ukrajnában a függetlenség kivívását követően. In: SÜLI-ZAKAR, I. (szerk.): „Tájak-Régiók-Települések” Tisztelegés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt pp. 274–278., Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- MRINSKA, O. (2003): *Traditional industrial regions of Ukraine* Paper for RSA International Conference, Pisa.
- MRINSKA, O. (2004): Ukrainian cities as a gateway to the global innovative economy. In: ECKARDT, F.–HASSENPFUG, D. (szerk.): *Urbanism and Globalisation* pp. 47–63., Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main.
- NEMES NAGY, J. (szerk.) (2005): *Regionális elemzési módszerek* Regionális Tudományi Tanulmányok, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest.
- NOVOTNÝ, L.–PREGI, L. (2018): Visualization of migration using spatial interpolation method in Hungary and Slovakia *Regional Statistics* 8 (2): 184–188. <https://doi.org/10.15196/RS080206>
- OKOLSKI, M. (2001): Incomplete migration: A new form of mobility in Central and Eastern Europe. The case of Polish and Ukrainian migrants. In: WALLACE, C.–STOLA, V. (eds.): *Patterns of migration in Central Europe* pp. 105–128., Palgrave, New York.
- OZTURK, I. (2010): A literature survey on energy–growth nexus *Energy Policy* 38 (1): 340–349. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.09.024>
- PÉTI, M.–SZABÓ, B.–SZABÓ, L. (2017): A Kárpát-medence országaiból Magyarországra áttelepült népesség területi mintázata *Területi Statisztika* 57 (3): 311–350. <https://doi.org/10.15196/TS570304>
- POZNIAK, O. (2012): *External labour migration in Ukraine as a factor in socio-demographic and economic development* CARIM-East RR 2012/14, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di European University Institute, Fiesole (FI).
- RÁKÓCZI, K. (2017): Magyar-ukrán kapcsolatok az egyén és a közösség szintjén, valamint a magyarországi támogatáspolitikai megítélése *Kisebbségi Szemle* 2 (2): 65–84.
- SIDENKO, V. (2015): Ukraine's transformation challenges in the framework of association with the EU and the conflict with Russia. In: DEÁK, A. (ed.): *East European Studies* No. 6. pp. 40–59., Research Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Institute of World Economics, Budapest.
- SUBTELNY, O. (2000): *Ukraine, a history, Third Edition* University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London.

- SUSHKO, I.–KULCHYTSKA, K.–KORIAGINA, D.–POZNIAK, O. (2016): Ukrainian migration abroad during the contemporary crisis: economic reasons still prevail. In: DRBOHLAV, D.–JAROSZEWICZ, M. (eds.): *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and labour mobility* pp. 24–59., Charles University, Faculty of Science, Prague.
- SZANYI-F, E.–FALUDI, J.–ILLYÉS, G. (2017): Elvagyódás, elvándorlás – vándorláss folyamatok Kárpátalján *Kisebbségi Szemle* 2 (2): 85–108.
- TÁTRAI, P. (2017): A Kárpát-medencei magyar szórványok településszerkezete és főbb demográfiai jellemzői *Kisebbségi Szemle* 2 (1): 7–31.
- TÁTRAI, P.–ERŐSS, Á.–KOVÁLY, K. (2016): Migráció és versengő nemzetpolitikák Kárpátalján az Euromajdan után *Regio* 24 (3): 82–110.
<http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v24i3.131>
- TÁTRAI, P.–ERŐSS, Á.–KOVÁLY, K. (2017): Kin-state politics stirred by a geopolitical conflict: Hungary's growing activity in post-Euromaidan Transcarpathia, Ukraine *Hungarian Geographical Bulletin* 66 (3): 203–218.,
<https://doi.org/10.15201/hungeobull.66.3.2>
- TÁTRAI, P.–MOLNÁR, J.–KOVÁLY, K.–ERŐSS, Á. (2018a): A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján *Kisebbségi Szemle* 3 (3): 7–31
- TÁTRAI, P.–MOLNÁR, J.–MOLNÁR, D. I.–KOVÁLY, K.–ERŐSS, Á.–FERENC, V.–RÁKÓCZI, K. (2018b): A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására *Metszetek* 7 (1): 5–29
- TORUŃCZYK-RUIZ, S. (2014): Neighbourhood ties and migrant networks: The case of circular Ukrainian migrants in Warsaw, Poland *Central and Eastern European Migration Review* 3 (1): 41–62.
- TRIANDAFYLIDOU, A. (2013): Circular Migration at the Periphery of Europe: Choice, Opportunity, or Necessity? In: TRIANDAFYLIDOU, A. (ed.): *Circular migration between Europe and its neighbourhood: Choice or necessity?* pp. 212–237., Oxford University Press, Oxford.
- VARGA, B. (2017): „Két Ukrajna”? – Ukrajna megosztottságának történeti gyökerei *Közép-Európai Közlemények* 10 (1): 155–167.
- VIANELLO F. A. (2011): Suspended migrants. Return migration to Ukraine. In: NOWAK, V.–NOWOSIELSKI, M. (eds.): *(Post)trans-formational migration* pp. 251–274., Peter Lang, Berlin.
- VIANELLO, F. A. (2013): A transnational double presence: Circular migrations between Ukraine and Italy. In: TRIANDAFYLIDOU, A. (ed.): *Circular migration between Europe and its neighbourhood: Choice or necessity?* pp. 187–211., Oxford University Press, Oxford.
- VOLLMER, B.–MALYNOVSKA, O. (2016): Ukrainian Migration Research Before and Since 1991. In: FEDYUK, O.–KINDLER, M. (eds.): *Ukrainian migration to the European Union. Lessons from Migration Studies* pp. 17–34., Springer, Centre of Migration Research, Chem. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>
- WILLIAMS, T. A.–GRUBER, D. A.–SUTCLIFFE, K. M.–SHEPHERD, D. A. (2017): Organizational response to adversity: Fusing crisis management and resilience research streams *Academy of Management Annals* 11 (2): 733–769.
<https://doi.org/10.5465/annals.2015.0134>

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- ÅSLUND, A. (2018): *Kremlin aggression in Ukraine: The price tag* Atlantic Council, Eurasia Center.
http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Kremlin_Aggression_web_040218_revised.pdf (letöltve: 2018. július 11.)
- BASSA, L. (2006): *Övezetek, régiók, körzetek Ukrajnában* III. Magyar Földrajzi Konferencia, Budapest, 2006. szeptember 6–7.
<http://geography.hu/mfk2006/pdf/Bassa%20L%E1szl%F3.pdf> (letöltve: 2018. július 11.)
- BUGRIY, M. (2017): Russian citizenship for Ukrainians: Addressing Russia's population decline *Eurasia Daily Monitor* 14 (94) <https://jamestown.org/program/russian-citizenship-for-ukrainians-addressing-russias-population-decline/> (letöltve: 2018. július 11.)
- CHRISTIE, E. H. (2015): Sanctions after crimea: Have they worked? *NATO review* 13 July 2015 <https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/07/13/sanctions-after-crimea-have-they-worked/index.html> (letöltve: 2018. július 11.)
- GOLUBKOVA, K.–BACZYNSKA, G. (2014): *Rouble fall, sanctions hurt Russia's economy: Medvedev* Reuters.
<https://www.reuters.com/article/us-russia-medvedev-sanctions/rouble-fall-sanctions-hurt-russias-economy-medvedev-idUSKBN0JO0SR20141210> (letöltve: 2018. július 11.)
- KSH (2017): *Új magyar állampolgárok. Változások az egyszerűsített honosítási eljárás bevezetése után*
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ujmagyarallam_polgarok.pdf (letöltve: 2018. július 11.)
- MUKOMEL, V. (2017): Migration of Ukrainians to Russia in 2014–2015 *E-International Relations* [<http://www.e-ir.info/2017/05/04/migration-of-ukrainians-to-russia-in-2014-2015/>] (letöltve: 2018. július 11.)
- RUSHING, E. J.–BILAK, A. (2017): *Lives across the frontline: internal displacement in a divided Ukraine* IDMC, Geneva, Switzerland.
<http://www.internal-displacement.org/library/expert-opinion/2017/lives-across-the-frontline-internal-displacement-in-a-divided-ukraine> (letöltve: 2018. július 11.)
- YELISEYEU, A. (2018): Migration between Belarus and Poland: Current Trends and Prospects *East Center, Eurasian States in Transition* March 2018.
http://east-center.org/wp-content/uploads/2018/03/EAST_migration_Poland_Belarus.pdf